

Ruben Willaert
restauratie & archeologie
decoratie

GEEFT HET VERLEDEN EEN TOEKOMST

Rustenhove (Ieper, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2020H114
September 2020

ARCHEOLOGIENOTA
BUREAUONDERZOEK (FASE 0)
DEEL 1: RESULTATEN VAN HET BUREAUONDERZOEK

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteur: Aaron Willaert

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Ruben Willaert, OE/ERK/Archeoloog/2015/00069

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2020

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

1	Resultaten van het bureauonderzoek	7
1.1	Administratieve gegevens	7
1.2	Onderzoeksoopdracht.....	9
1.2.1	Doelstelling.....	9
1.2.2	Onderzoeksvragen	9
1.2.3	Juridische context	9
1.2.4	Randvoorwaarden	9
1.2.5	Archeologische voorkennis van het terrein	10
1.3	Werkwijze en strategie.....	11
1.3.1	Methode.....	11
1.3.2	Fysisch geografische situatie	11
1.3.3	Historische context en bekende archeologie	11
1.3.4	Archeologische indicatoren.....	11
1.3.5	Verstoringshistoriek	12
1.3.6	Introductie tot het projectgebied	13
1.3.6.1	Ruimtelijke situering	13
1.3.6.2	Geplande werken.....	14
1.4	Assessmentrapport.....	17
1.4.1	Fysisch geografische en geologische situatie	17
1.4.1.1	Landschappelijke situering	18
1.4.1.2	Tertiaire lithostratigrafie	21
1.4.1.3	Quartaire lithostratigrafie.....	22
1.4.1.4	Bodemvormingsprocessen	23
1.4.2	Historische en archeologische voorkennis	24
1.4.2.1	Overzicht van de gekende archeologische waarden.....	24
1.4.2.2	Historische context en bekende archeologische vindplaatsen	29
1.4.2.3	Archeologische indicatoren en cartografische bronnen	35
1.4.2.4	Huidige gebruik en verstoringen	45
1.5	Synthese.....	48
2	Bibliografie.....	50

FIGURENLIJST

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).	8
Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).	8
Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	13
Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	14
Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	16
Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).	18
Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	19
Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).	19
Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).	20
Figuur 10: Hoogteverloop, W-O (Bron: Geopunt).	20
Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).	21
Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).	22
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (bron: Geopunt).	23
Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 500 meter (Bron: Geopunt).	24
Figuur 15: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium, het projectgebied situeert zich buiten de contour van de kaart (Termote, 1990, fig.2).	29
Figuur 16: Ieper tijdens de 11e en 12e eeuw (MUS, 1998, fig. 2). Het plangebied situeert zich ten noordoosten van deze uitsnede.	30
Figuur 17: Ieper in de 13e eeuw (MUS, 2010, 41).	32
Figuur 18: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern.	33
Figuur 19: Ieper en buitenwijken tijdens de 13e eeuw (MUS, 1998, figuur 4).	34

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt, 1383 (Bron: Stadsarchief Ieper).	35
Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1670 (Bron: Stadsarchief Ieper).	36
Figuur 22: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1684 (Bron: Stadsarchief Ieper).	37
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1689 (Bron: Stadsarchief Ieper).	37
Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).	38
Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).	39
Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).	39
Figuur 27: Duitse luchtfoto 28 april 1915 (Bron: IFFM).	41
Figuur 28: Britse luchtfoto 26 september 1916 (Bron: AWM).	42
Figuur 29: Britse luchtfoto 9 mei 1917 (Bron: IWM).	42
Figuur 30: Britse luchtfoto 29 januari 1918 (Bron: IWM).	43
Figuur 31: Kartering WO I-sporen op basis van historische luchtfoto's (bron: Stichelbaut, B. 2020: p.14).	44
Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).	45
Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).	46
Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).	46
Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).	47
Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).	47

TABELLENLIJST

Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek..... 7

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens. 17

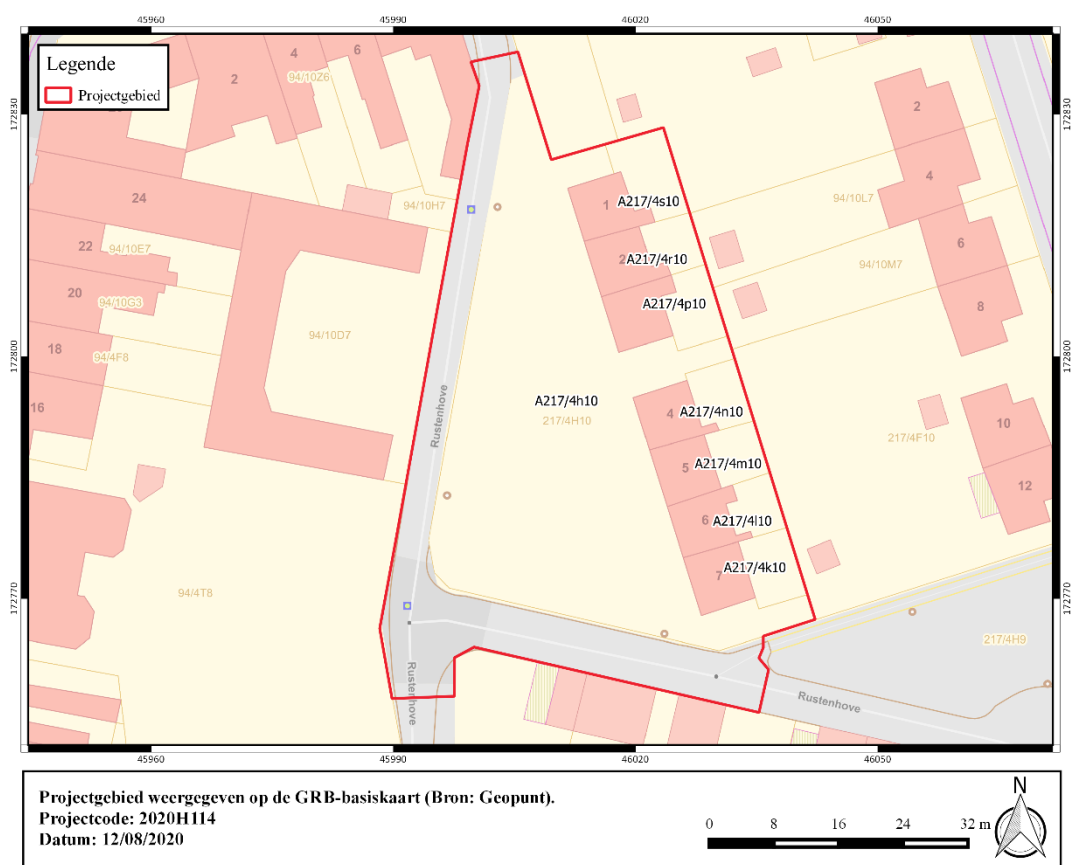
1 Resultaten van het bureauonderzoek

1.1 Administratieve gegevens

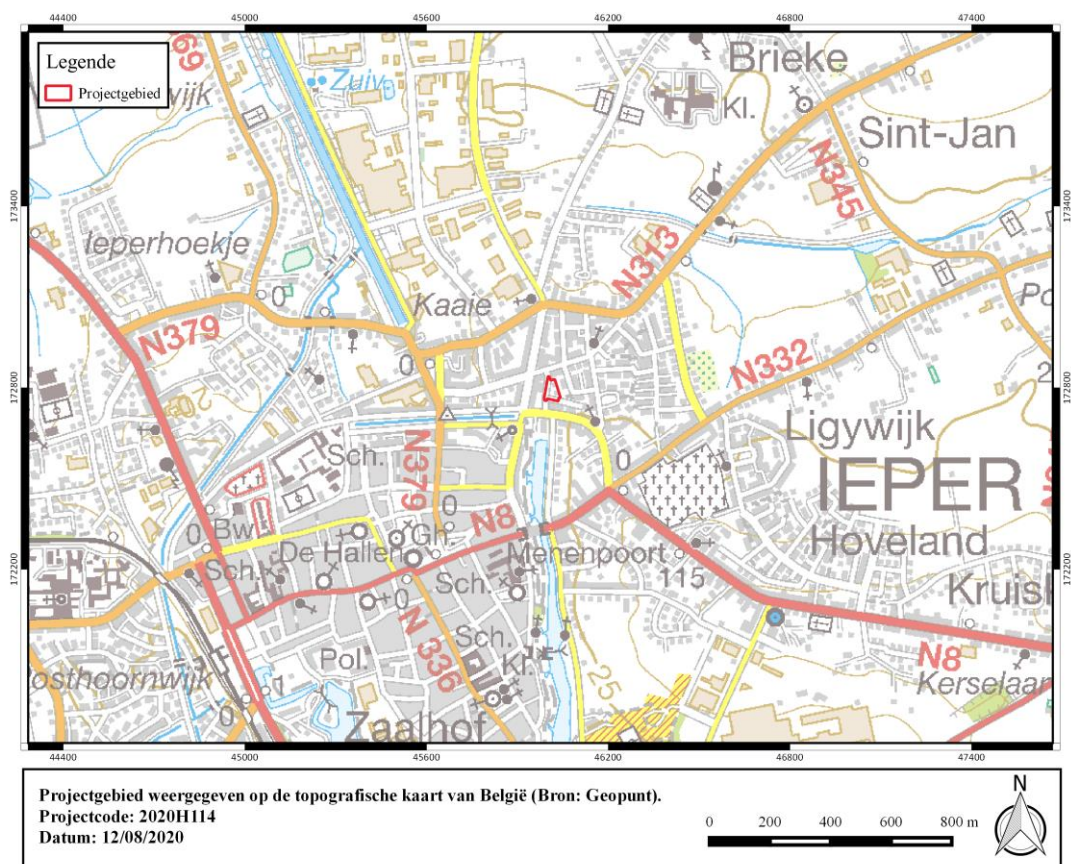
Tabel 1: Administratieve gegevens: De administratieve gegevens identificeren de actoren die betrokken zijn bij het vooronderzoek en de locatie van het vooronderzoek.

a) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van:	Provincie	West-Vlaanderen
	Gemeente	Ieper
	Deelgemeente	/
	Postcode	8900
	Adres	Rustenhove 1-7 8900 Ieper
	Toponiem	Rustenhove
	Bounding box (Lambertcoördinaten)	X _{min} = 45958 Y _{min} = 172761 X _{max} = 46071 Y _{max} = 172840
b) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of -nummers en kaartje	Ieper, Afdeling 2, Sectie A, nr's: 217/4h10, 217/4s10, 217/4r10, 217/4p10, 217/4n10, 217/4m10, 217/4l10, 217/4k10 + openbaar domein Figuur 1	
c) Een topografische kaart van het onderzochte gebied waarvan de schaal afgestemd is op de grootte van het projectgebied	Figuur 2	
d) Alle betrokken actoren en specialisten	Wouter Van Goidsenhoven (erkend archeoloog) Clara Thys (archeoloog) Elke Ghyselbrecht (aardkundige) Aaron Willaert (historicus)	
e) Personen buiten het project die geraadpleegd of betrokken werden voor algemene wetenschappelijke advisering	/	

Figuur 1: Projectgebied weergegeven op de GRB-basiskaart (Bron: Geopunt).

Figuur 2: Projectgebied weergegeven op de topografische kaart van België (Bron: Geopunt).

1.2 Onderzoeksopdracht

1.2.1 Doelstelling

Het archeologisch vooronderzoek betracht altijd eerst door raadpleging van gekende en ontsloten informatiebronnen tijdens een bureauonderzoek eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het onderzoeksgebied te inventariseren, waarderen en veiligstellen.

1.2.2 Onderzoeksvragen

Voor het bureauonderzoek zijn volgende onderzoeksvragen te formuleren:

- Hoe is de aardkundige opbouw van het onderzoeksgebied?
- Welke processen van bodemvorming zijn bekend?
- Welke geomorfologische processen zijn te bekend?
- Welke aardkundige eenheden zijn archeologisch relevant en wat is hun diepteligging?
- Zijn er archeologische resten bekend binnen de grenzen van het plangebied?
- Welke is de aard en ouderdom van bekende archeologische resten?
- Welke is de conserveringsgraad en gaafheid van bekende archeologische resten?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventueel aanwezige archeologische resten?

1.2.3 Juridische context

Het onderzoeksterrein situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied is gelegen binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Ieper. Het onderzoeksterrein situeert noch binnen een zone waar geen archeologie te verwachten valt. Deze archeologienota wordt opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300 m² of meer bedraagt.

De oppervlakte van het plangebied in kwestie bedraagt 2765 m²; vandaar is men verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

1.2.4 Randvoorwaarden

Voor het bureauonderzoek worden enkel toegankelijke en beschikbare bronnen gebruikt.

Een archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel onmogelijk voorafgaand aan het aanvragen van de stedenbouwkundige vergunning. Het plangebied is op heden nog bebouwd. Deze bebouwing dient eerst verwijderd te worden conform de sloopvoorwaarden opgenomen in het Programma van Maatregelen.

Daarom wordt geopteerd voor de uitzonderingsprocedure waarbij een nota wordt aangeleverd op basis van een bureauonderzoek. In dit bureauonderzoek wordt nagegaan of er op het projectgebied een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of (gedeeltelijke) vrijgave mogelijk is.

1.2.5 Archeologische voorkennis van het terrein

Binnen de grenzen van projectgebied Ieper Rustenhove werd in het verleden geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

In de omgeving zijn wel enkele archeologische vindplaatsen gekend (cfr. infra).

1.3 Werkwijze en strategie

1.3.1 Methode

In de praktijk resulteert het bureauonderzoek in een inschatting van het archeologisch potentieel van een onderzoeksgebied. Het archeologisch potentieel drukt een verwachting uit ten aanzien van voorkomen, aard, gaafheid en conservering van de archeologische resten in de ondergrond van de planlocatie. Het archeologisch potentieel is gebaseerd op vier variabelen: fysisch-geografische situatie, bekende archeologische vindplaatsen, archeologische indicatoren en verstoringshistoriek.

Pas na de vaststelling van het archeologisch potentieel kunnen onderbouwde inschattingen worden gemaakt over de planeffecten op eventueel archeologisch erfgoed.

1.3.2 Fysisch geografische situatie

Geologische, geomorfologische en bodemkundige data informeren over de genese van het landschap in het plangebied, de bodemopbouw en de ligging en de stratigrafische positie van sedimenten waarin archeologische fenomenen kunnen voorkomen. Een aantal (prehistorische) vindplaatstypen kunnen bovendien uitgesproken gekoppeld worden aan specifiek aanwijsbare landschapsvormen.

De aardkundige data laten ook toe om een verwachting te formuleren ten aanzien van de verschijningsvorm, d.i. de conserveringsgraad en gaafheid van het archeologische erfgoed.

Volgende informatiebronnen werden geconsulteerd t.b.v. een eerste aardkundige analyse:

- Tertiair en Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Toelichting bij de Quartair geologische kaart van Vlaanderen
- Bodemkaart van Vlaanderen
- Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen
- Hydrografische kaart van Vlaanderen
- Bodemerosie kaart

1.3.3 Historische context en bekende archeologie

Beschikbare historische en toponymische kennis over woonplaatsen (buurtschap, gehucht, dorp, stad) in en nabij het onderzoeksgebied kan een zinvol kader bieden om de betekenis van bekende archeologische vindplaatsen te evalueren.

Om een overzicht te krijgen van de bekende archeologische vindplaatsen binnen het onderzoeksgebied werd de Centrale Archeologische Inventaris van Agentschap Onroerend Erfgoed¹ geraadpleegd en is lokaal geïnformeerd naar recent onderzoek.

1.3.4 Archeologische indicatoren

Archeologische indicatoren omvatten diverse datacategorieën zoals resultaten van non-intrusieve archeologische prospectietechnieken (bijvoorbeeld vondstmeldingen van metaaldetectie), toevallige vondsten bij niet-archeologische graafwerken, maar vooral ook historisch-cartografische, iconografische data en fotocollecties. Ze vormen fysiek aanwijsbare

¹ <https://cai.onroerenderfgoed.be/>

fenomenen die een aanwijzing kunnen zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van archeologische sites.

Archeologische indicatoren zijn gezocht in de Centrale Archeologische Inventaris van het Agentschap Onroerend Erfgoed en in ontsloten cartografische bronnen.

1.3.5 Verstoringshistoriek

De verstoringsgraad van het onderzoeksgebied bepaalt in belangrijke mate de te verwachten gaafheid en bewaringsgraad van eventueel aanwezig archeologische bodemarchief. Om een correcte inschatting van de verstoring van de bodem te kunnen maken kunnen allerhande bronnen van pas komen. Zo kan mondelinge informatie van vroegere gebruikers of bewoners, beschikbare plannen van (verdwenen) constructies, verslagen van bodemonderzoeken en saneringen of informatie over delfstoffenwinning relevante informatie bieden.

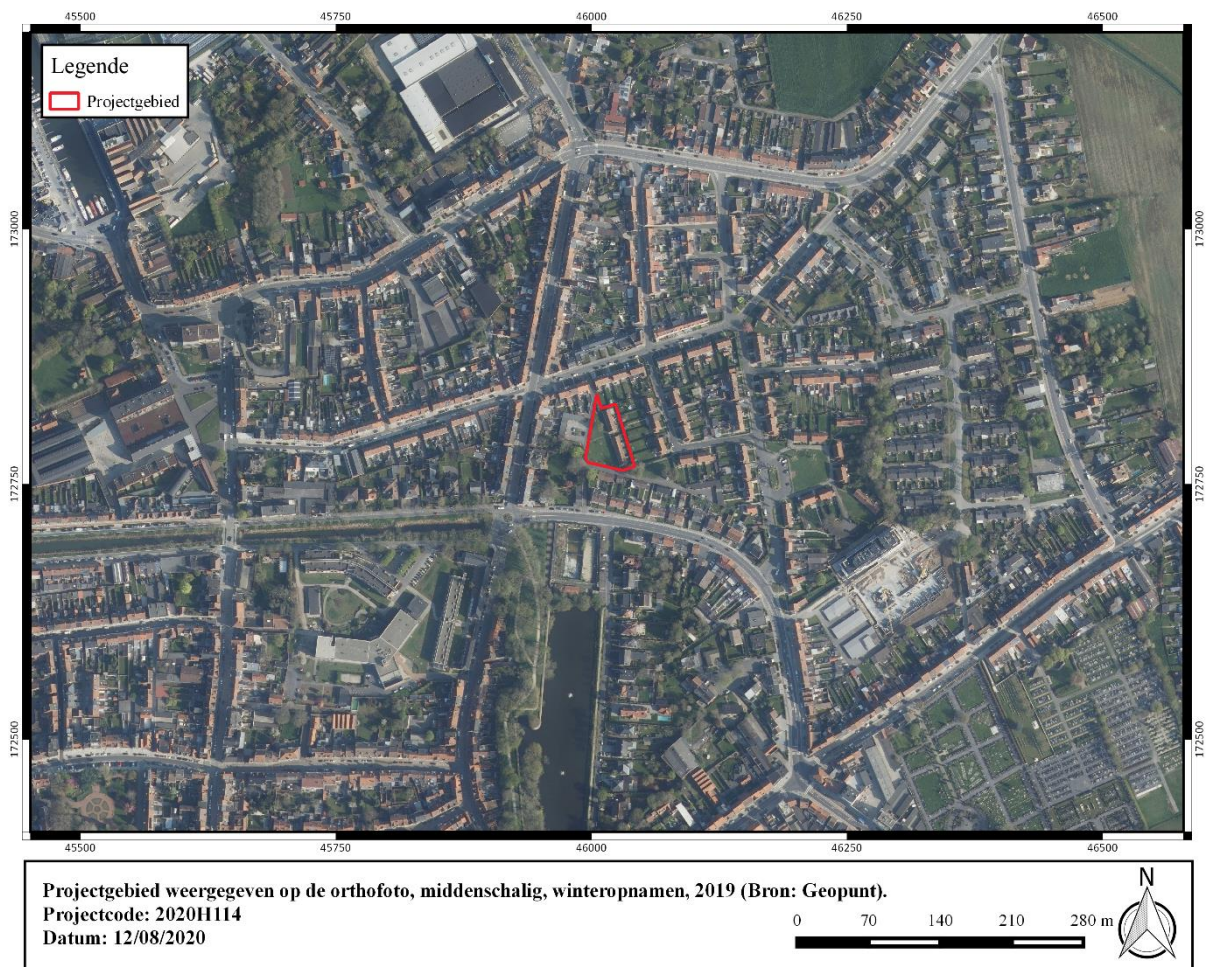
Aanvullende informatie over recent historisch landgebruik is afkomstig van geraadpleegde luchtopnames vanaf 1971.²

² <http://www.geopunt.be/>

1.3.6 Introductie tot het projectgebied

1.3.6.1 Ruimtelijke situering

Het plangebied is gelegen in Ieper, in de provincie West-Vlaanderen. Het terrein is gelegen in de wijk Rustenhove. De west- en zuidzijde vallen samen met een wegenis, de noord- en oostzijde sluiten respectievelijk aan bij bebouwing langsheen de Lindendreef en bebouwing langsheen de Nikolaas De Kannonierlaan. De stadskern van Ieper (Grote Markt) situeert zich ca. 650 meter ten zuidwesten.

Figuur 3: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2 Geplande werken

1.3.6.2.1 Bestaande toestand

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt ca. 2765 m². Op heden is ca. 370 m² van het terrein bebouwd. Deze bebouwing neemt de vorm aan van twee woonblokken die plaats bieden aan in totaal 7 eengezinswoningen. Aan de oostzijde van de woningen is een tuin aanwezig. Het westelijk terreindeel bestaat uit grasland met verspreide vegetatie. Een paadje verbindt de woonentiteiten met de straat *Rustenhove*. Ca 652 m² van het plangebied valt samen met bestaande wegenis.

Figuur 4: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.3.6.2.2 *Ontworpen toestand*

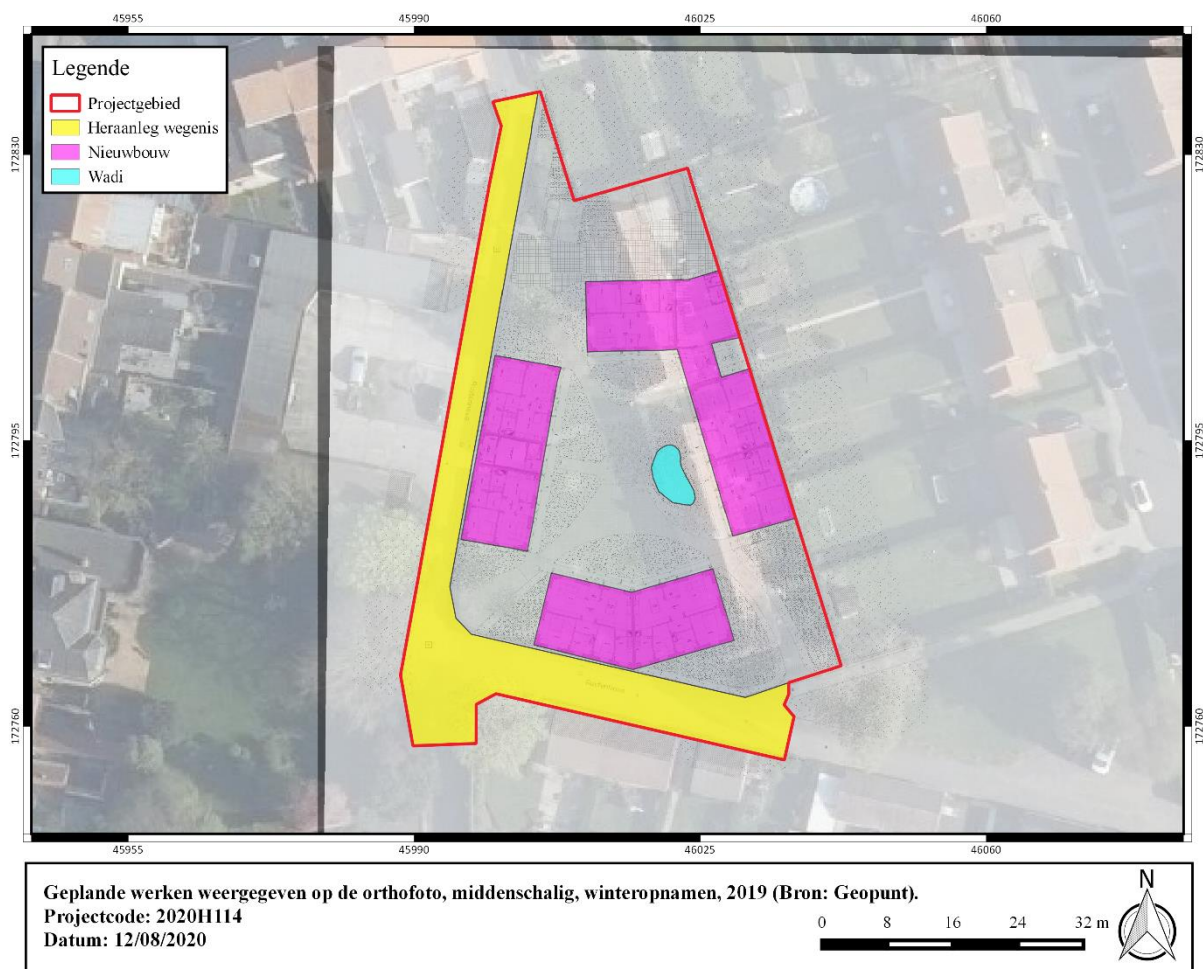
De opdrachtgever plant de realisatie van 12 sociale woontiteiten, 12 parkeerplaatsen en een grote fietsenstalling. De nieuwe ontwikkeling zal bestaan uit 3 gebouwen en zal zich kenmerken door een groen karakter waarbij de woontiteiten naar de groene zone worden gericht. De nieuwe gebouwen zullen een gecombineerde footprint hebben van ca. 716 m² en worden gefundeerd door middel van sleuffunderingen tot vorstvrije diepte en een vloerplaat.

De opdracht bestaat tevens in de aanleg van een gescheiden rioleringsstelsel, verhardingen voor parking en toegangsweg en de aanleg van openbaar groen. Voor de ontsluiting van de nieuwe woontiteiten wordt voorzien in een toegang vanuit de straat Rustenhove, via de Lindendreef. Er is een circulatie voor trage weggebruikers en fietsen doorheen het groen binnenplein richting het centrum van Ieper. De uitgravingsdiepte voor de wegenis en parking bedraagt ca. 60 cm-mv, voor de padjes is dit ca. 30 cm-mv. Centraal wordt een bufferbekken aangelegd met een oppervlakte van ca. 25 m². Dit bufferbekken wordt aangelegd tot een diepte van ca. 1 m-mv.

In het kader van de geplande werken wordt de straat Rustenhove over een totale oppervlakte van ca. 652 m² heraangelegd. Deze aanleg omvat niet de realisatie van nieuwe riolering maar uitsluitend de vernieuwing van de bovenbouw van de weg. Hierbij blijven de bestaande funderingspakketten behouden. De heraanleg van de wegenis impliceert dus geen uitgraving in het ongeroerd sediment.

De werken worden in twee fases uitgevoerd, waarbij eerst de nieuwbouw met omliggende infrastructuur wordt gerealiseerd. De wegenis wordt pas heraangelegd op het moment dat de woonontwikkeling afgerond is, opdat de weg zo lang mogelijk in gebruik kan gehouden worden.

Figuur 5: Geplande werken weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.4 Assessmentrapport

Het assessmentrapport omvat alle relevante gegevens die over het projectgebied verzameld kunnen worden uit toegankelijke literatuur en kaartmateriaal, die bijdragen tot het gefundeerd inschatten van het archeologisch potentieel van het plangebied. Om dit laatste te bereiken worden de verzamelde gegevens met elkaar vergeleken, geconfronteerd en samengelegd. Dit rapport heeft als doel het plangebied binnen zijn archeologisch en landschappelijk kader te plaatsen, rekening houdend met de geplande bodemingrepen. De studie maakt gebruik van verschillende datasets, waarbij het uitgangspunt steeds het ontwerpplan van de toekomstige bodemingrepen is. Dit ontwerpplan wordt telkens geprojecteerd op de geologische, bodemkundige en historische kaarten. Alle kaartmateriaal werd vervaardigd met behulp van QGIS, een geografisch informatiesysteem.

Op basis van deze assessment van het projectgebied kan een gegronde argumentatie opgesteld worden over de noodzaak en het nut van al dan niet verder te nemen archeologische maatregelen, die uiteengezet worden in deel 2: het programma van maatregelen.

1.4.1 Fysisch geografische en geologische situatie

Tabel 2: Overzicht van de aardwetenschappelijke gegevens.

<i>Bron</i>	<i>Informatie</i>
Landschappelijke situering	Stedelijke gebieden en havengebieden
Tertiair	Lid van Aalbeke (Formatie van Kortrijk).
Quartair	Type 1
Bodemtypes	OB
Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen	22.6 – 23.1 m TAW
Hydrografie	IJzerbekken met deelbekken Ieper-Ambacht.

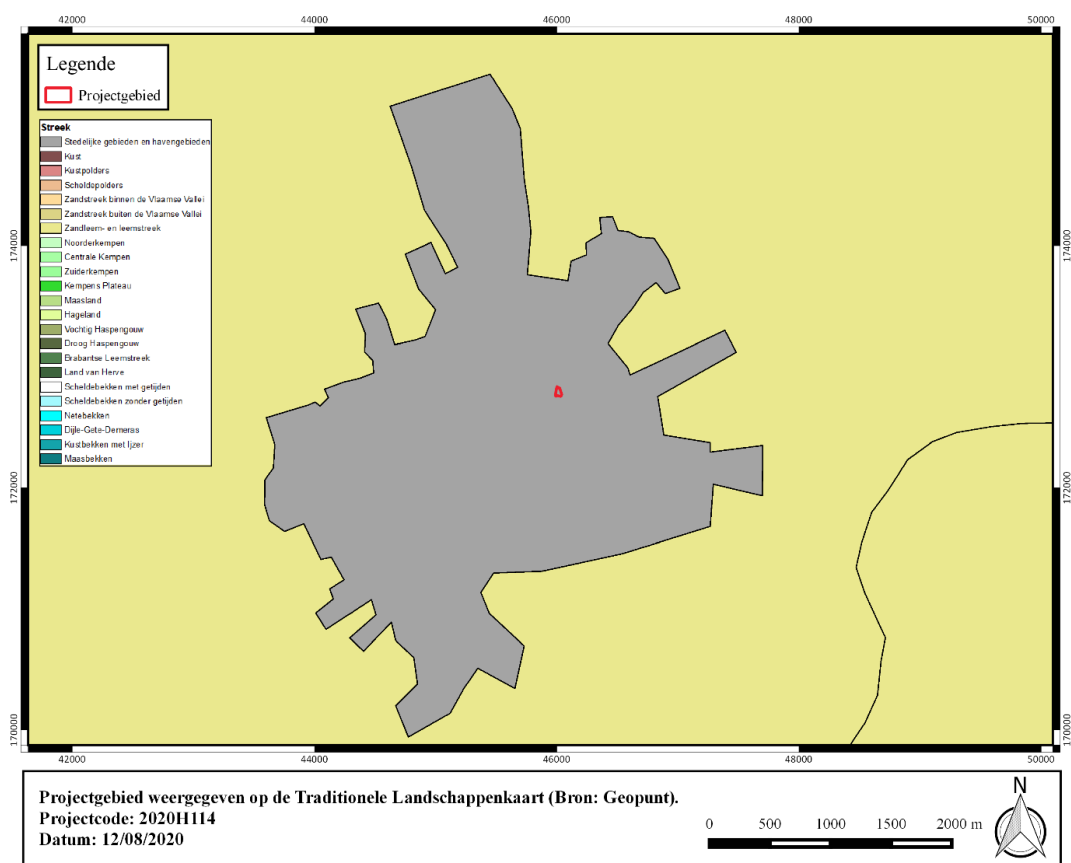
1.4.1.1 Landschappelijke situering

Het plangebied is gelegen binnen stedelijke gebieden en havengebieden.

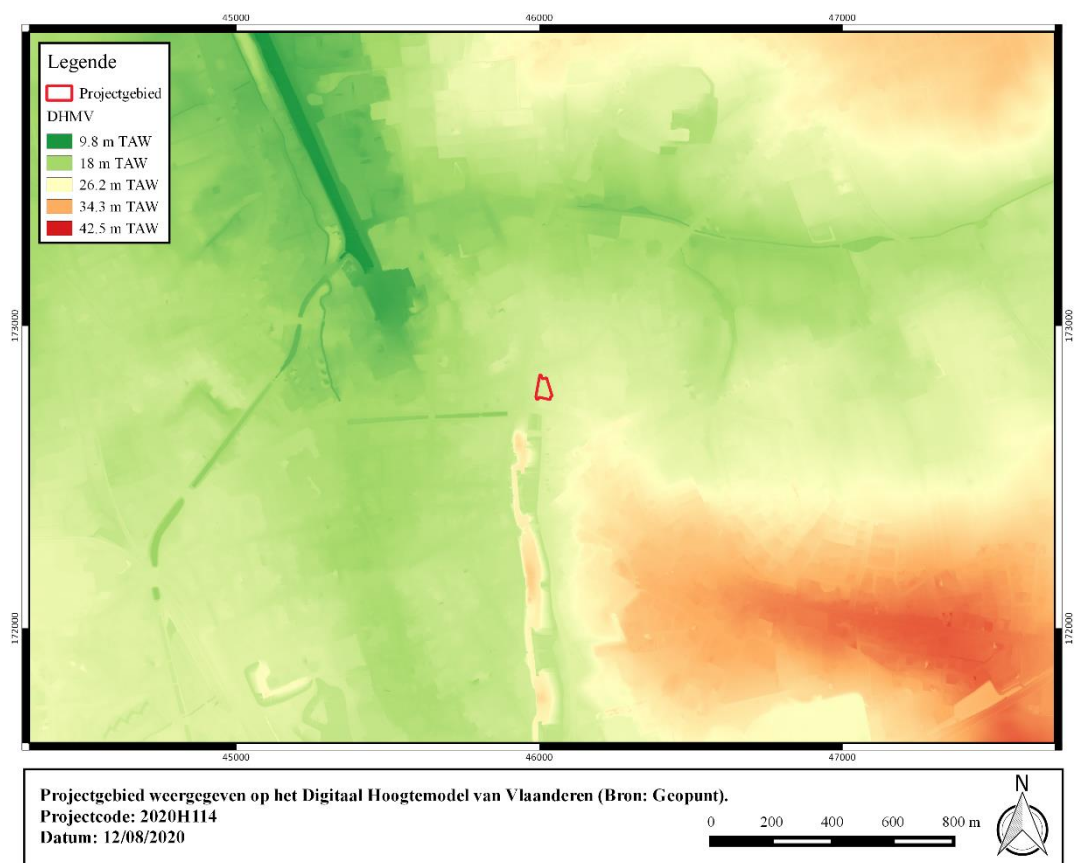
Ieper is gelegen ten noorden van de West-Vlaamse heuvels. Deze heuvelrij van de Vidaigneberg, Rodeberg, Scherpenberg en Monteborg-Kemmelberg vormt de natuurlijke waterscheidingslijn tussen het IJzerbekken in het noorden en het Leiebekken in het zuiden. Het landschap ten noorden van deze heuvelrij wordt gekenmerkt door steile hellingen met zuidwest-noordoost georiënteerde beekvalleien en een overgangszone naar het laagland van Poperinge en Ieper. Ten noordoosten van Ieper is duidelijk de vallei van de Bellewaerdebeek waar te nemen. Deze loopt in het westen uit in de brede vallei van de Ieperlee, thans het kanaal Ieper-IJzer.

Het plangebied is gelegen op de overgang van een westelijke uitloper van de Midden-West-Vlaamse heuvelrug richting het alluvium van de Bellewaerdebeek en de Ieperlee. Het plangebied is gelegen op een hoogte van ca. 22.6 – 23.1 m TAW en helt af in westelijke richting. De zone die op heden bebouwd is, is iets hoger gelegen dan de rest van het terrein.

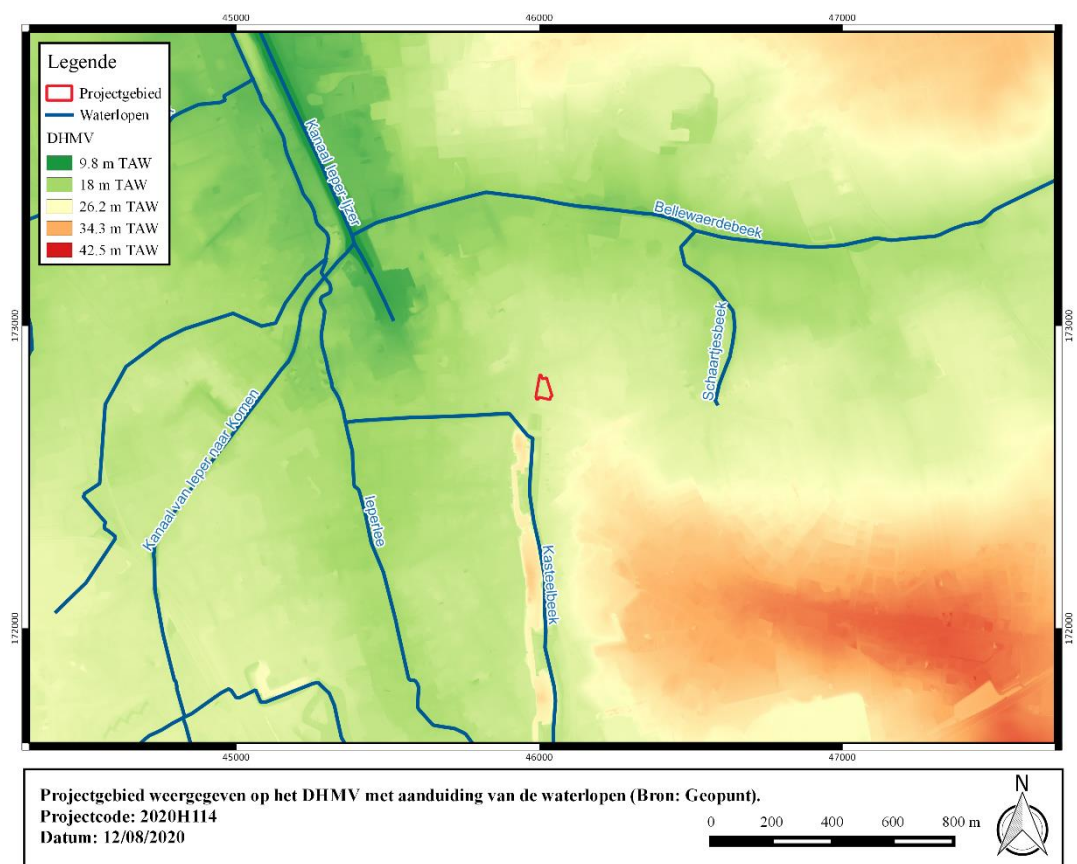
Hydrografisch is het plangebied gelegen binnen het IJzerbekken met deelbekken Ieper-Ambacht.

Figuur 6: Projectgebied weergegeven op de Traditionele Landschappenkaart (Bron: Geopunt).

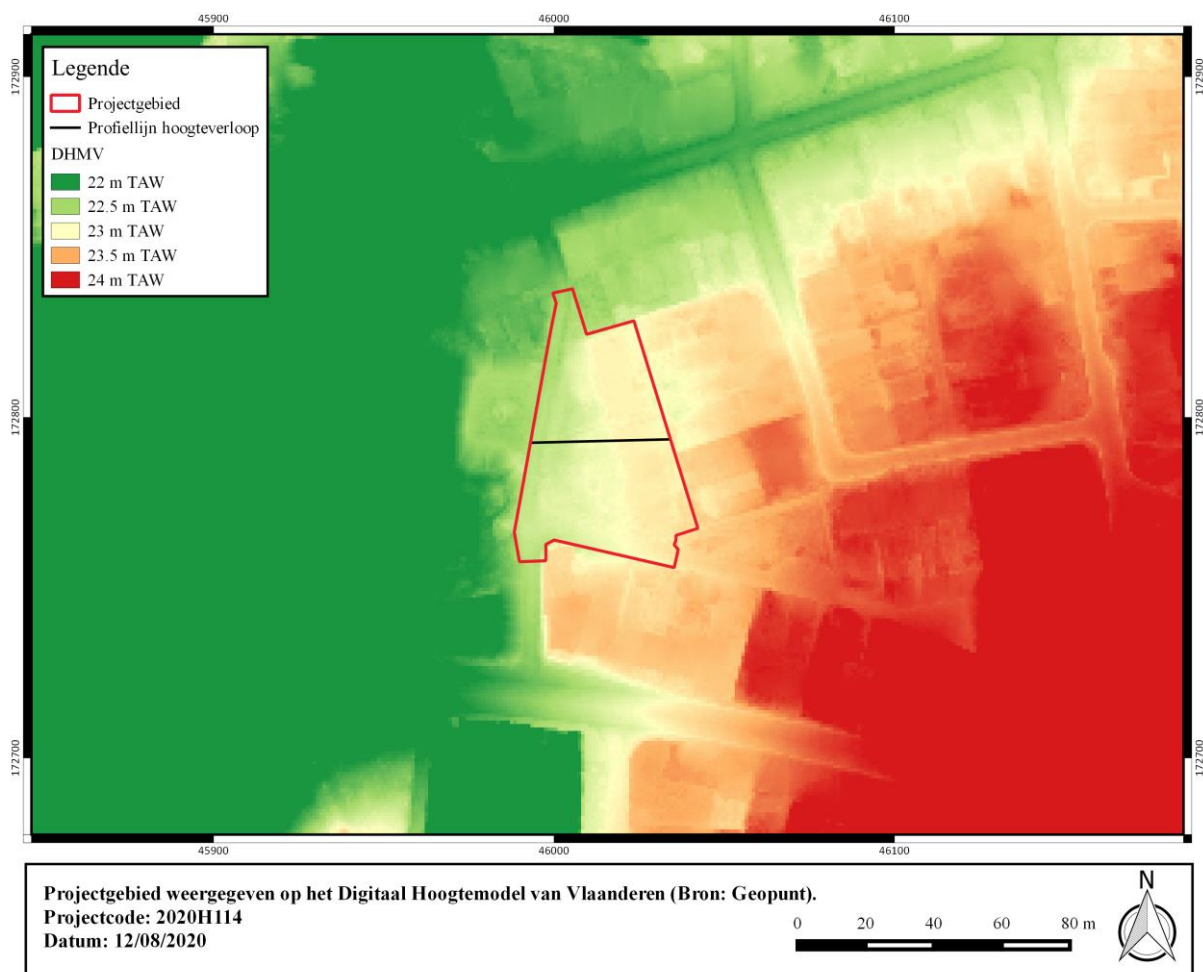

Figuur 7: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

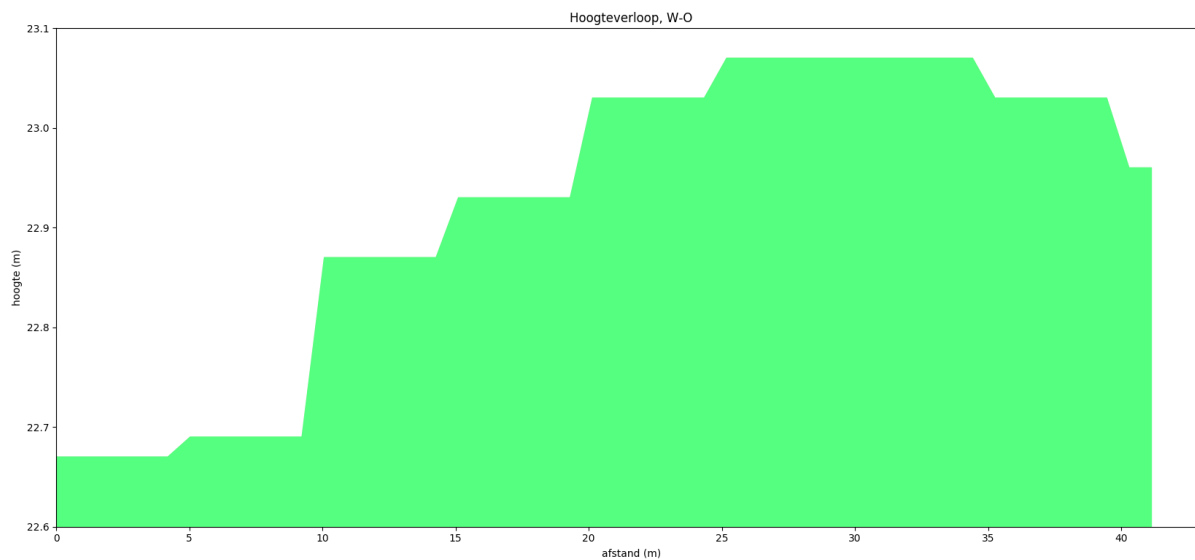

Figuur 8: Projectgebied weergegeven op het DHMV met aanduiding van de waterlopen (Bron: Geopunt).

Figuur 9: Projectgebied weergegeven op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (Bron: Geopunt).

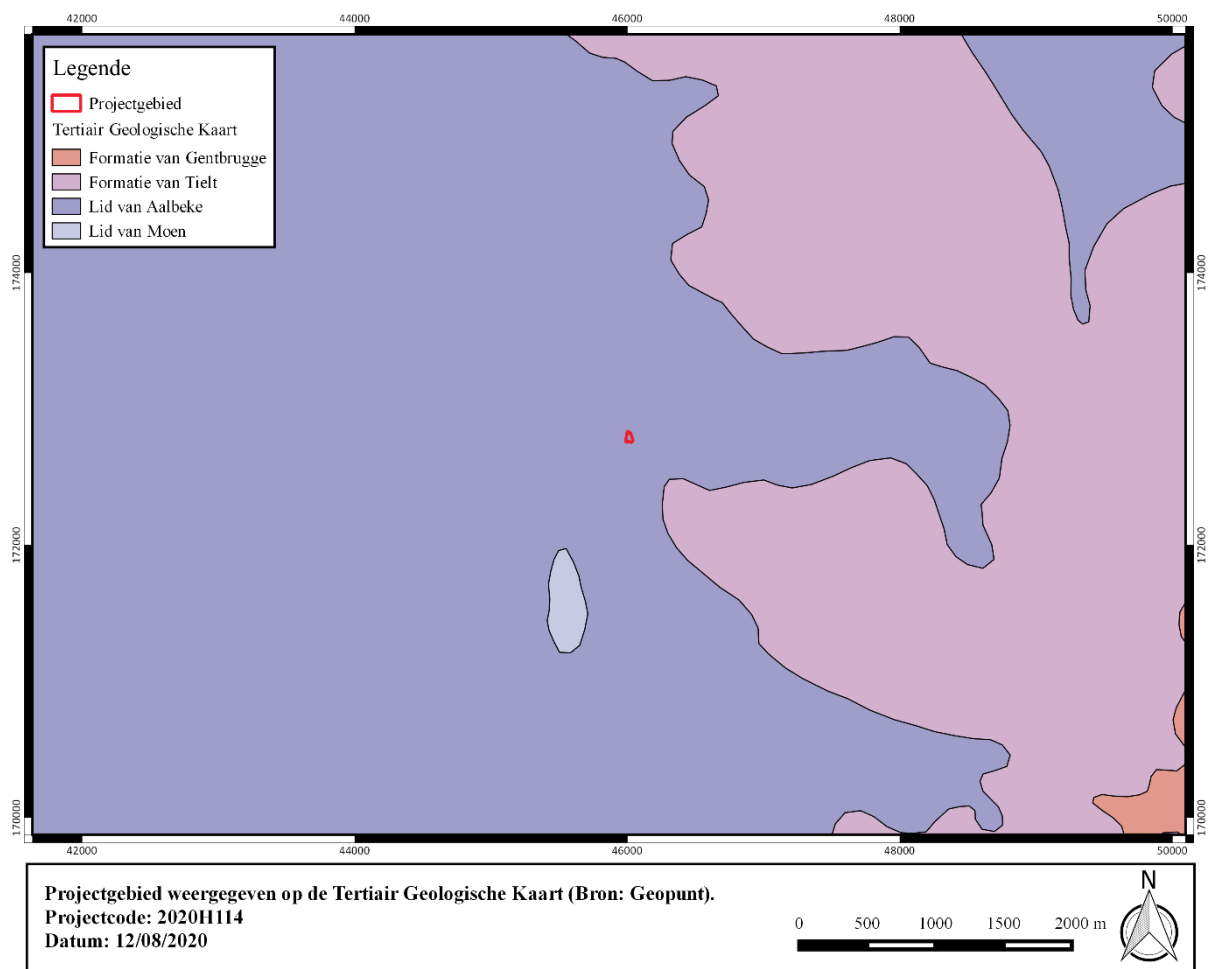

Figuur 10: Hoogteverloop, W-O (Bron: Geopunt).

1.4.1.2 Tertiaire lithostratigrafie

Het projectgebied is gelegen in het **Lid van Aalbeke (Formatie van Kortrijk)**. Deze formatie bestaat hoofdzakelijk uit mariene kleiige sedimenten, die weinig macrofossielen bevatten en is de eerste afgezette formatie van het Vroeg-Eoceen (54,8 Ma – 49,0 Ma). Over het algemeen worden de afzettingen siltiger of zandiger (ondieper afzettingsmilieu) naar het zuidoosten toe en homogeen kleiiger naar het noorden en noordoosten toe (dieper afzettingsmilieu). De Formatie van Kortrijk wordt ingedeeld in vier leden; van onder naar boven: het Lid van Mont-Héribu, het Lid van Saint-Maur, het Lid van Moen en het Lid van Aalbeke. Het Lid van Mont-Héribu rust op de Groep van Landen.

Het Lid van Aalbeke is een fijnsiltige homogene klei, afgezet in een rustig open-shelf milieu. Het manifesteert zich vaak als een grijze plastische klei die soms fossielen, zandsteenconcreties en laagjes grijs zand bevat. Deze klei wordt uitgebaat voor vervaardiging van bakstenen, dakpannen en siertegels.

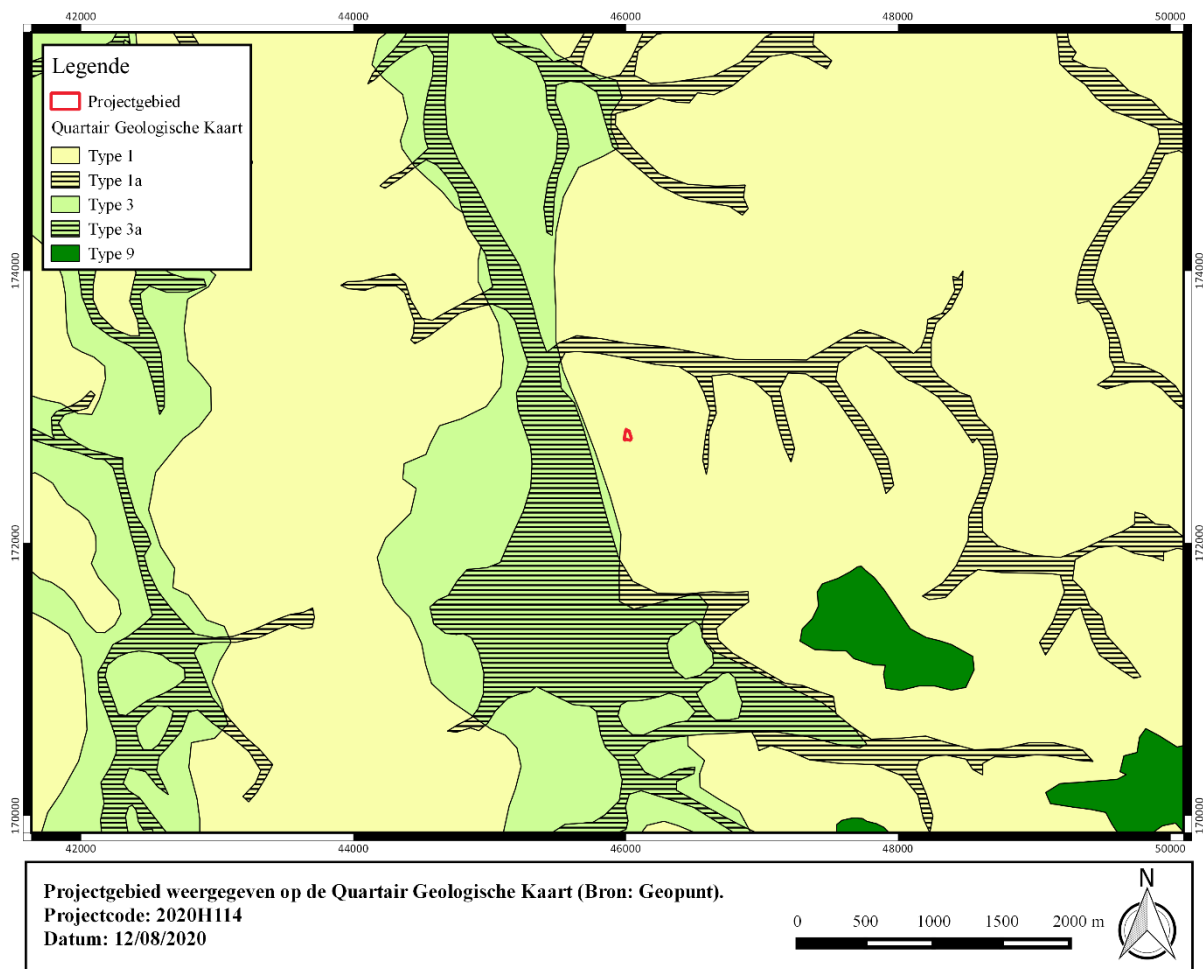

Figuur 11: Projectgebied weergegeven op de Tertiair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.3 Quartaire lithostratigrafie

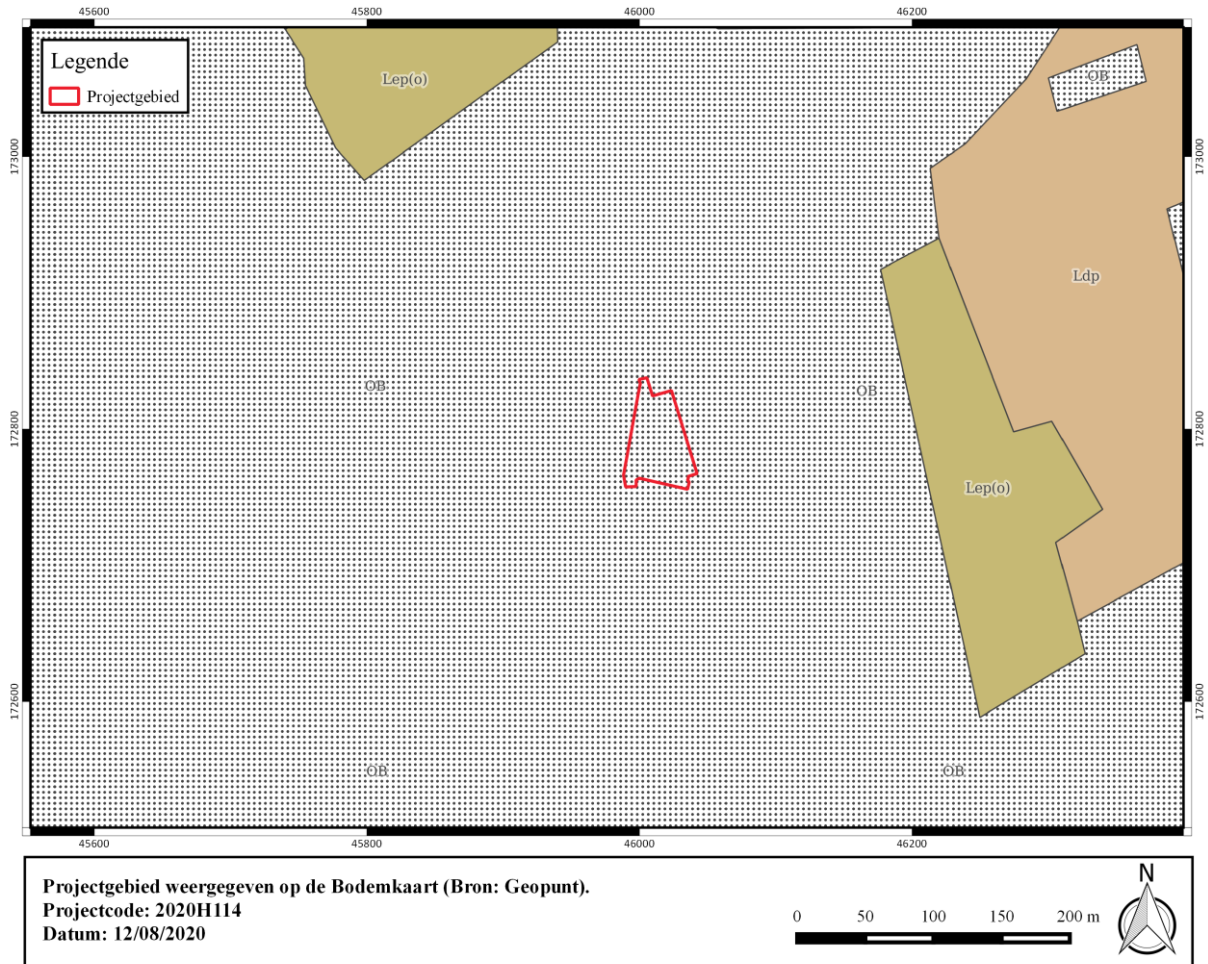
Het projectgebied is gelegen in het **Quartair Type 1**. Dit type bestaat uit een eolische afzetting van het Weichseliaan tot mogelijk Vroeg-Holoceen (zand tot zandleem). Deze afzetting kan eventuele hellingsafzettingen van het Quartair bevatten.

Figuur 12: Projectgebied weergegeven op de Quartair Geologische Kaart (Bron: Geopunt).

1.4.1.4 Bodenvormingsprocessen

Het bodemtype **OB** is een kunstmatig bodemtype waarbij de natuurlijke bodem sterk verstoord kan zijn door de aanwezige verharding of bebouwing. Hierdoor is het niet altijd mogelijk de natuurlijke bodem te herkennen.

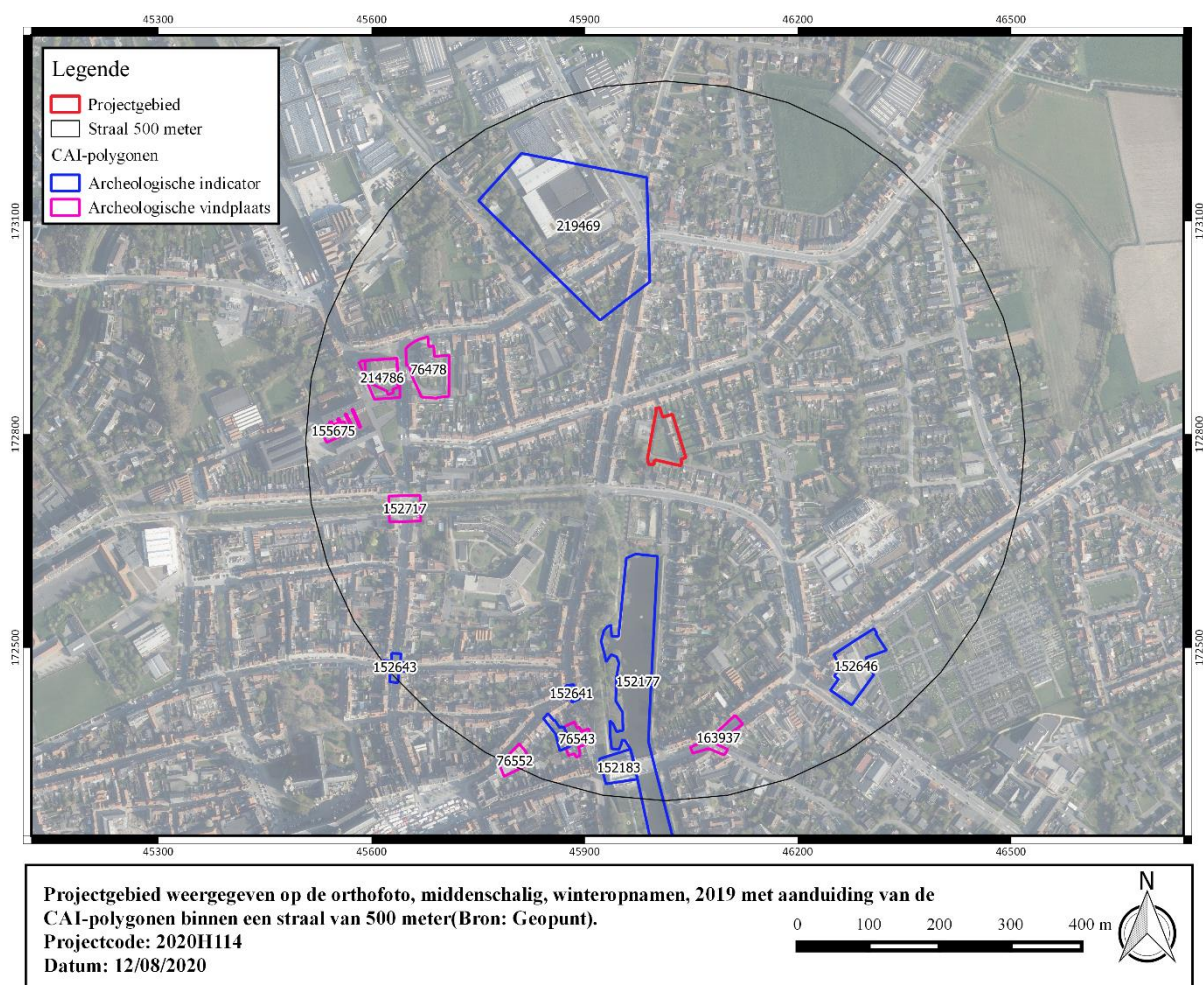
Figuur 13: Projectgebied weergegeven op de Bodemkaart (bron: Geopunt).

1.4.2 Historische en archeologische voorkennis

1.4.2.1 Overzicht van de gekende archeologische waarden

Onderzoek in de nabije omgeving bracht in hoofdzaak resten van de middeleeuwse binnenstad aan het licht. De gekende waarnemingen in nabijheid van het onderzoeksgebied betreffen voornamelijk resten van bewoning en artisanale activiteiten. Ook zijn bij verschillende onderzoeken restanten van de verschillende fasen van de Ieperse verdedigingswerken in kaart gebracht. Naast deze relictten die in verband gebracht kunnen worden met leven en werken in het middeleeuwse Ieper zijn bij onderzoek ook defensieve en logistieke structuren uit de Eerste Wereldoorlog onderzocht.

Figuur 14: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 met aanduiding van de CAI-polygonen binnen een straal van 500 meter (Bron: Geopunt).

I. Archeologische vindplaatsen

76478	Controle van werken (1987); NK: 150 meter Late middeleeuwen: afvalputten, beerputten
76543	Controle van werken (1996); NK: 15 m

	Late middeleeuwen: 13de eeuwse gracht die rond de Sint-Martinusparochie was aangelegd, resten van een bakstenen constructie en een tonwaterput uit de 14de eeuw, overblijfselen van een huis met beerput, leerlooierskuipen. Bron: Dewilde M. en Mus O. 1997: Archeologische vondsten in de Kauwekijnstraat te Ieper. Aanknopingspunten voor haar vroegste geschiedenis, in <i>Archaeologia Mediaevalis</i>, 13-14-15/03/1997, p. 57-58.
76552	Opgraving (2001); NK: 15 m Volle middeleeuwen: kuilen, overwegend haaks op of evenwijdig aan de Grote Markt, met ceramiek en bot. Late middeleeuwen: hospitaal met constructies uit houtbouw, ijzerzandsteen en bakstenen. Bron: Haneca, K., Dewilde, M., Eryvynck, A., Boeren, I., Beeckman, H., Goetghebeur, P. & Wyffels, F. 2009: De 'houten eeuw' van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper (prov. West-Vlaanderen), <i>Relicta. Archeologie, Monumenten- & Landschapsonderzoek in Vlaanderen</i> 4, 99-133.
150595	Mechanische prospectie (2014); NK: 14 m Late middeleeuwen: halfcirculaire bakstenen contouren - enkele kuilen paalkuilen en een ophogingspakket. Op basis van het aardewerk te situeren in de 13e-14e eeuw 16^e eeuw: massieve grachstructuren, die lijken overeen te komen met de grachten van het Spaanse bastion. Bron: Baeyens N., Vanden Borre J. 2014: Archeologie prospectie met ingreep in de bodem, Ieper Kattkerkhof - Polenlaan, BAAC-Vlaanderen Rapport 117, Gent.
152717	Controle van werken (2011); NK: 15 m Onbepaald: massieve muurfunderingen Late middeleeuwen: onderste vulling stadsgracht 17^e eeuw: verschillende muren die wellicht kunnen geassocieerd worden met de postmiddeleeuwse stadsversterking - resten van een brugpijler, van de brug over de stadsgracht. Bron: Bartholomieux B. 2017: Archeologische opgraving Ieper Diksmuidestraat (prov. West-Vlaanderen). Basisrapport, Ingelmunster.
155675	Opgraving (2006); NK: 150 meter

	Late middeleeuwen: gracht - hoek van een gracht van het hoornwerk (doorsnijdt andere laatmiddeleeuwse en postmiddeleeuwse sporen) – beschoeide gracht van een mestkuil – artisanale zone 17e eeuw: gebouw plattegrond – gekasseide weg van 8 meter met daarnaast een bakstenen riolering Onbepaald: menselijk skelet – hoefijzervormige oven en bijgebouwtje Bron: Dewilde, M. & Wyffels, F. 2007: Ieper-Kattenkerkhof: enkele archeologische waarnemingen (W.-VI.), <i>Archaeologia Mediaevalis</i> 30, 59.
163937	Opgraving (2012); NK: 15 m 17de eeuw: muurresten die kunnen toegeschreven worden aan de Vauban versterking. 20ste eeuw: paardenskeletten en bomkrater, beiden in verband te brengen met WO I. Bron: Verdegem S., Vervoort R., Tombeur L., De Smaele B., 2013. Resten van vesten te Ieper (Maarschalk Franchlaan, Rudyard Kiplinglaan, Gildenstraat), <i>Adede Archeologische Rapporten</i> 32, Gent.
214786	Opgraving (2014); NK: 15 meter Volle middeleeuwen: enkele greppels in functie van afwatering Late middeleeuwen: een aantal paalkuilen - structuur op bakstenen poeren, te dateren in de tweede helft van de 14e eeuw - tweetal ronde structuren uit baksteen met centraal een verbrande laag. Mogelijk te relateren aan de lakennijverheid - dik ophogingspakket met vondsten van de 13e tot de 15e eeuw 17e eeuw: militaire vestinggracht, mogelijk in verband te brengen met de Spaanse versterking aangelegd in de periode 1634-1640. Bron: Claus A., Vanoverbeke R. 2016: Archeologische opgraving Ieper-Polenlaan, BAAC Vlaanderen rapport 298, Gent.

II. Archeologische indicatoren

Historisch-cartografische en iconografische data

152177	Historisch onderzoek; NK: 15 m 17de eeuw: verdedigingsgracht.
--------	---

	Bron: Gils R., 2010. De Wellingtonbarrière en de vesting Menen, Archeologische en historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 74, Kortrijk.
152183	Historisch onderzoek; NK: 15 m Nieuwe tijd: stadspoort. Vroeger had deze poort de naam Hangwaertpoort of Antwerpenpoort, vanaf de vroege 19de eeuw de Menenpoort. Werd gesloopt in 1862. In 1927 werd de Memorial tot he Missing ingehuldigd. Bron: Gils R., 2010. De Wellingtonbarrière en de vesting Menen, Archeologische en historische monografieën Zuid-West-Vlaanderen 74, Kortrijk.
152641	Historisch onderzoek; NK: 150 m Late middeleeuwen: stadspoort (Torhoutpoort). Bron: Mus, O. 1998: L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400 In: Dewilde, M., Ervynck, A. & Wielemans, A. (eds.), Ypres and the medieval cloth industry in Flanders, 43-56.
152643	Historisch onderzoek; NK: 150 m Late middeleeuwen: stadspoort (Diksmuidepoort). Bron: Mus, O. 1998: L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400 In: Dewilde, M., Ervynck, A. & Wielemans, A. (eds.), Ypres and the medieval cloth industry in Flanders, 43-56.
152646	Historisch onderzoek; NK: 250 m Late middeleeuwen: begijnhof Sint-Thomas. Bron: Mus O., 1998. L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400 In: Dewilde, M., Ervynck, A. & Wielemans, A. (eds.), Ypres and the medieval cloth industry in Flanders, 43-56.

Toevalsvondst

76988	Toevalsvondst (2008); NK: 15 m 20ste eeuw: verzamelpuut Onbepaald: oudere constructie. Het gaat waarschijnlijk om fundamenteën en niet om opgaande muren. De kaart van Sanderus geeft in de tuin een woning aan. Deze bakstenen constructie is in een boogvorm aangelegd en is gebouwd met herbruikte baksteen (zowel rood als geel) in verschillende formaten, waarvan er vele gebroken zijn. Later werd boven deze structuur ook nog een tuinmuurtje geplaatst met herbruikte stenen.
-------	---

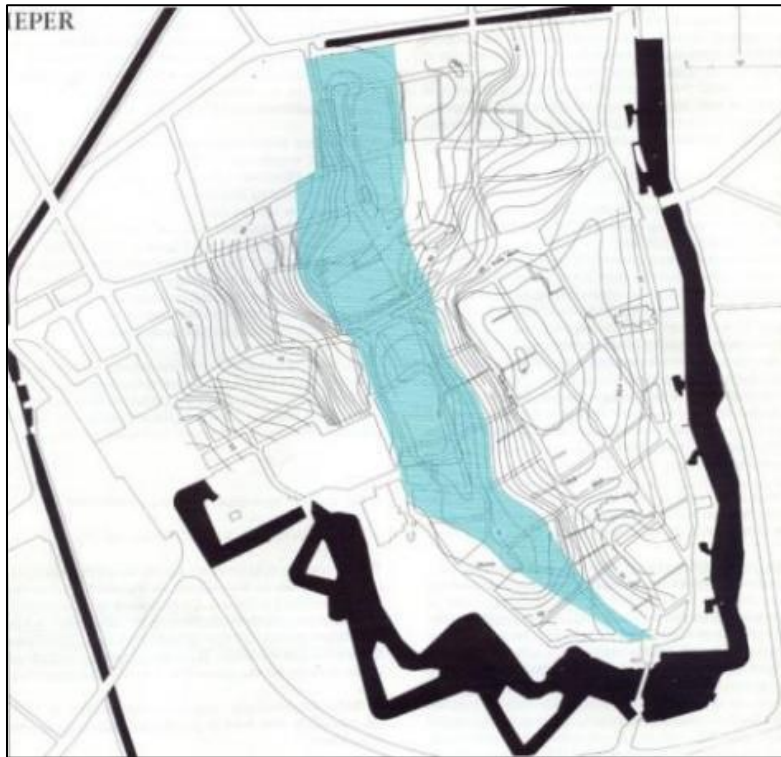

Onbepaald

219469	Onbepaald; NK: 15 meter Middeleeuwen: de grachten en ophogingslagen werden op basis van hun vondstenmateriaal gedateerd vanaf de 13de-14de eeuw en gedempt in de 16de eeuw. Nieuwe tijd: over de grachten bevond zich een sleufvormig uitbraakspoor van een rechthoekige structuur, haaks en parallel met de grachten, met in het midden een opening. 19e eeuw: lunette
--------	---

1.4.2.2 Historische context en bekende archeologische vindplaatsen

In 1988-1989 voerde toenmalig stadsarcheoloog Johan Termote een systematisch historisch-geografisch en -topografisch onderzoek van de binnenstad Ieper uit. Gegevens uit historische, iconografische, bouwhistorische en geofysische onderzoeken werden samengebracht en aangevuld met microtopografische gegevens en boorgegevens. Dit onderzoek leverde heel wat nieuwe gegevens op m.b.t. de ruimtelijke ontwikkeling van de binnenstad.

Figuur 15: Microtopografische kaart met aanduiding van het alluvium, het projectgebied situeert zich buiten de contour van de kaart (Termote, 1990, fig.2).

De stad Ieper ontstond op de rechteroever van de rivier de Iepere, die ontspringt op de Lindenhoek ten zuiden van de Kemmelberg³. De vallei waarin de Iepere stroomde was aanvankelijk vrij nauw, maar ter hoogte van het Zaalhofplein en de huidige markt werd de vallei breder.⁴ Aan de oostzijde van deze vallei kwam een vlakke zandleemrug voor; vermoedelijk moet de vroegste bewoning hier gesitueerd worden.

De oudste vermelding van de *Villa Yprensis* gaat terug tot 1066, maar er zijn aanwijzingen dat de nederzetting teruggaat op een Karolingische *fiscus*⁵. De kern van de *villa*, de *curtis*, lag in de bocht van de Iepere, nabij de kruising van de Elverdingestraat en de Lange- en Korte Meersstraat. De lokalisatie van de gracht rond de *curtis* en het aanpalende neerhof kon aan de hand van boringen vrij nauwkeurig bepaald worden. Vermoedelijk gaat de grafelijke motte, ten noorden van de markt, terug tot deze *curtis*.

³ CORNILLIE 1950, 19.

⁴ TERMOTE 1990, 68.

⁵ TERMOTE 1990, 68.

1. Curtis: centrum van de bedrijvigheid van de villa
2. Neerhof met de Sint-Maartenskerk
3. Sceufelgracht
4. Semi-circulair domein, omgeven door een gracht
5. Semi-circulaire *portus* rond de Sint-Pieterskerk
6. Sint-Jacobskerk
7. Het Zaalhof
8. Neerhof van het Zaalhof
9. Grafelijke motte

Figuur 16: Ieper tijdens de 11e en 12e eeuw (MUS, 1998, fig. 2). Het plangebied situeert zich ten noordoosten van deze uitsnede.

In de tweede helft van de 11de eeuw bestaan twee duidelijke kernen: de grafelijke *villa* met als kern de motteversterking en de Sint-Maartenskerk en daarnaast de *portus* (handelsnederzetting) gesitueerd rond de Sint-Pieterskerk. De handelsnederzetting ontwikkelde zich in de loop van de 10de eeuw en is reeds in 1127 verdedigd door een gracht. O. Mus beschrijft de interne structuur van de *portus*, waarvan de oppervlakte ca. 7 ha bedroeg⁶. De handelsnederzetting was toegankelijk via 2 poorten: de Noordpoort (in de Rijselstraat ter hoogte van de Kliniek der Zwartzusters) en de Zuidpoort (in de Rijselstraat nabij de Beurzestraat). Ten westen van de Sint-Pieterskerk liep ter hoogte van de huidige Rijselsestraat, op de rand van de hoge zandleemrug, een noord-zuidverbinding die de handelsnederzetting in 2 zones verdeelde. In het westen situeerden zich de commerciële en de bestuurlijke elementen. Het gaat om het marktplein en quasi recht tegenover de kerk de molen, de kraan en het vleeshuis. Nabij de Ieperlee stonden de pakhuizen met een aanlegplaats voor kleine schepen aan het einde van de Tegelstraat.

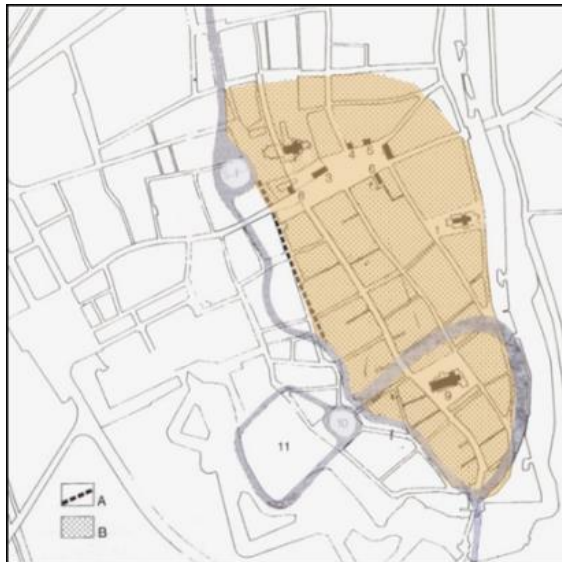
De opgave van de grafelijke versterking ten voordele van het nieuwe handelscentrum leidt tot een conflict, dat uiteindelijk in het nadeel van de Sint-Pieters *portus* beslecht wordt⁷. Aan de westzijde van de Iepere, in de onmiddellijke nabijheid van de Sint-Pieters *portus*, wordt een nieuwe grafelijke versterking opgericht. Deze vormt de kern van het latere Zaalhof.

Tussen 1128 en 1324 breidt de stad Ieper zich sterk uit: de grote bloei van de lakenindustrie leidde tot een aanzienlijke bevolkingsgroei. In een eerste fase wordt de ruimte tussen de oorspronkelijke grafelijke versterking en de Sint-Pieters *portus* opgevuld, m.a.w. de terreinen ten oosten van de Iepere.⁸ Belangrijkste assen zijn het Schipleet aangelegd in het eerste kwart van de 12de eeuw, de Rijselsestraat en de Meensestraat.

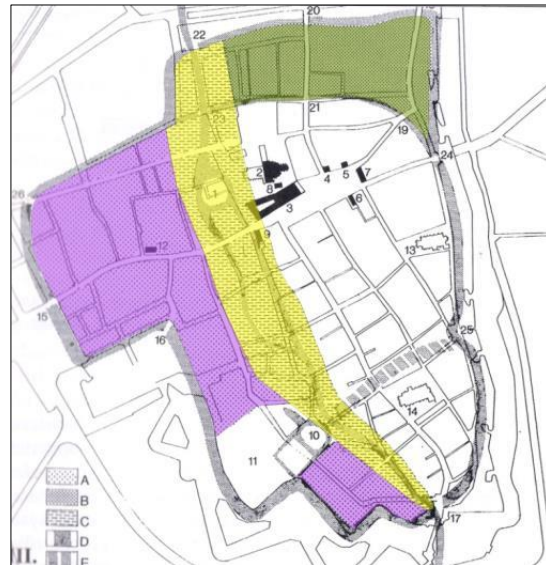
⁶ MUS 2010, 27-30.

⁷ TERMOTE 1990, 68.

⁸ TERMOTE 1990, 68.

Figuur 17: Ieper tijdens het tweede kwart tot het einde van de 13de eeuw. Het projectgebied situeert zich ten oosten van deze kaartuitsnede (Termote, 1990, fig. 3-II)

Figuur 18: Ieper tijdens de 13^e eeuw. Het projectgebied situeert zich ten oosten van deze kaartuitsnede (Termote, 1990, fig. 3-III)

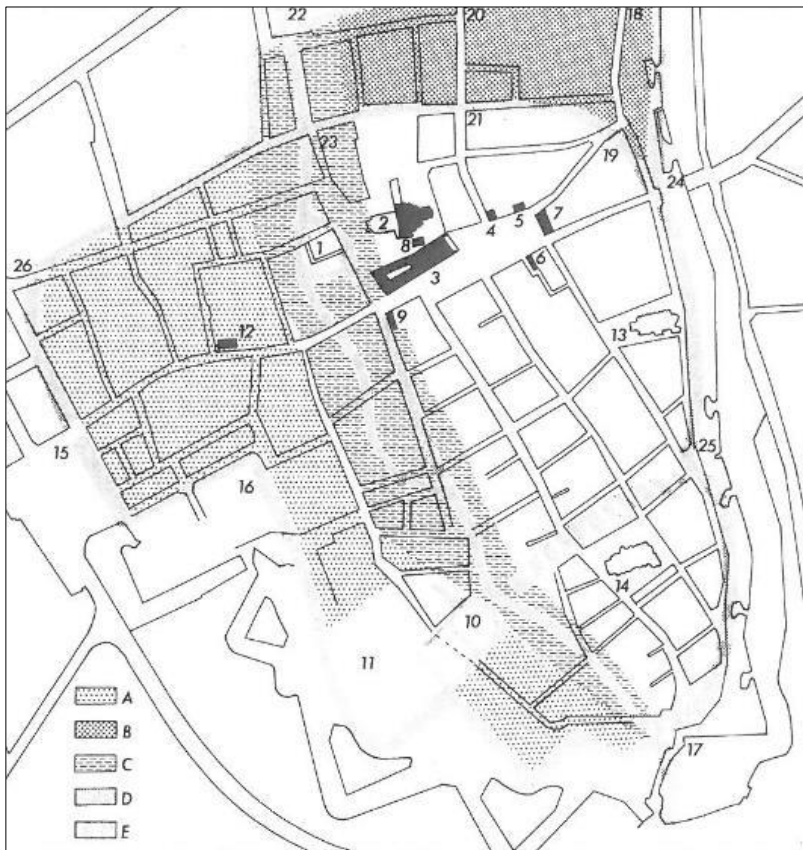
In het eerste kwart van de 13de eeuw worden ook de arealen ten westen van de Iepere verkaveld en geleidelijk ingenomen⁹. Het gaat om de terreinen ten noorden van de Boterstraat, ten noorden en ten zuiden van het Zaalhof (paars). In de eerste helft van de 13de eeuw wordt ook het alluvium van de Iepere bouwrijp gemaakt (geel). In de tweede helft van de 13de eeuw, vermoedelijk nog voor 1285, wordt ook het gebied ten noorden van de Surmont de Volsberghe-sstraat en de H. Cartonstraat binnen de stadsverdediging opgenomen (groen)¹⁰. De verdediging bestond in deze fase uit aarden wallen; enkel de stadspoorten waren opgebouwd uit (bak)steen¹¹.

⁹ TERMOTE 1990, 68.

¹⁰ TERMOTE 1990, 68.

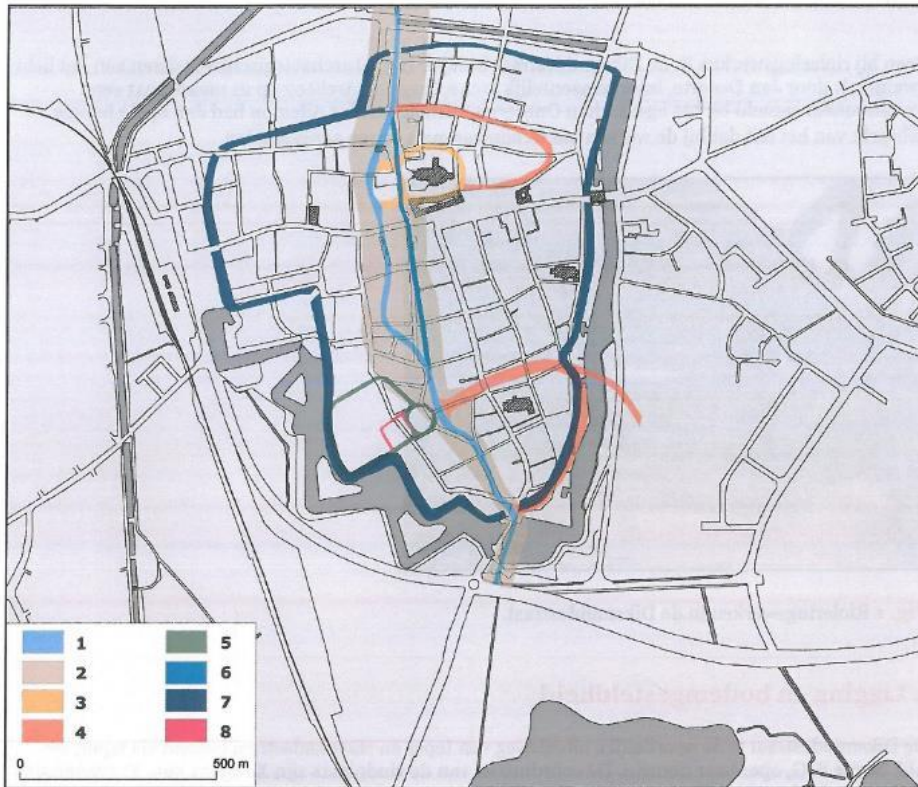
¹¹ TERMOTE 1992, 221-224.

Figuur 17: Ieper in de 13e eeuw (Mus, 2010, 41).

- A. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het eerste kwart van de 13de eeuw
- B. Stedelijk gebied, verkaveld en bewoond sinds het tweede kwart van de 13de eeuw
- C. Bouwgrond gecreëerd door de ophoging van het terrein voor 1250
- D. Grachten gegraven tussen 1214 en 1300
- E. Opgehoogde grachten

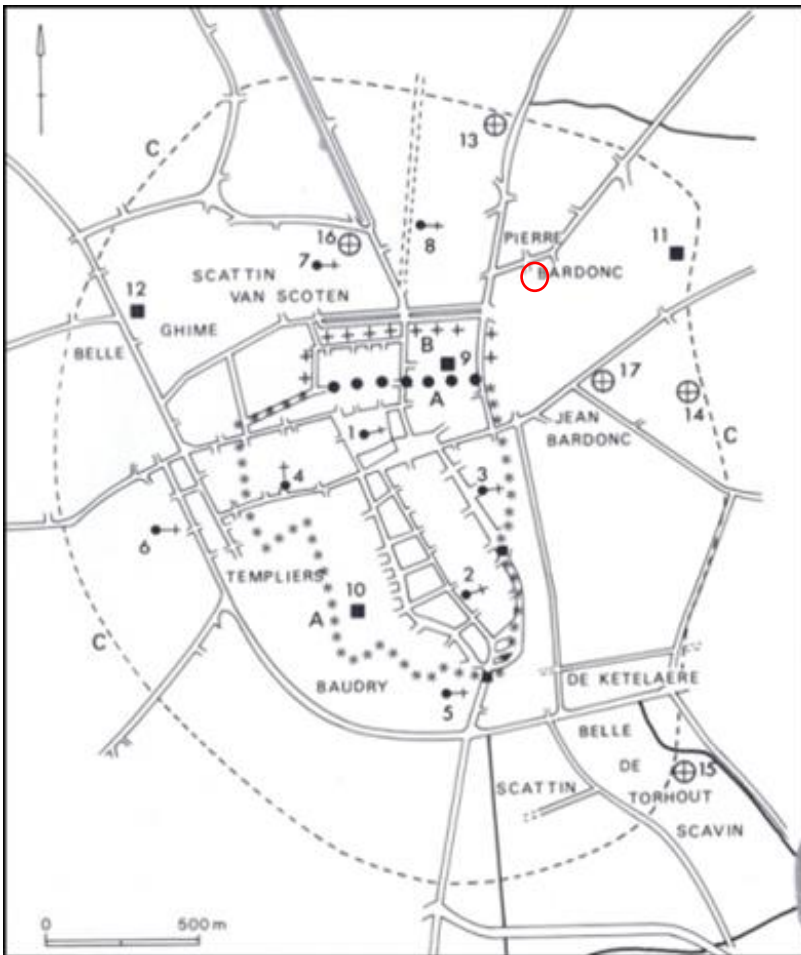

Figuur 18: De stadsontwikkeling van Ieper in de 11de-13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). Legende: 1. Ieperlee; 2. Vallei van de Ieperlee, aangeplempt in 13A; 3. Sint-Maartensmotte en neerhof, 11B; 4. Omwalling van de Sint-Martinus en Sint-Pietersparochie (11de-12de eeuw). Het plangebied situeert zich buiten de stadskern.

Ook M. Dewilde situeert het plangebied buiten de omwalling van de eerste helft van de 13de eeuw (DEWILDE 2015, 6). In het rapport dat opgemaakt werd n.a.v. de registratie van de Diksmuidepoort beschrijft M. Dewilde dat bij de omwalling van de stad in de eerste helft van de 13de eeuw (vanaf 1214) een groter areaal werd ingenomen¹². De noordelijke uitbreiding moet volgens hem niet als een aparte fase, beëindigd voor 1285, beschouwd worden, maar als een brede omwallingsbeweging (1214-1267).

Het onderzoeksterrein situeert zich op basis van bovenstaande reconstructiekaarten precies buiten de historische stadskern van Ieper.

¹² DEWILDE 2015.

Figuur 19: Ieper en buitenwijken tijdens de 13e eeuw (Mus, 1998, figuur 4).

Het plangebied situeert zich voor 1383 ter hoogte van de zogenaamde buitenparochies van Ieper, meer bepaald binnen de parochie *Pierre Bardonc*. Zoals gesteld had Ieper zich tegen het einde van de 12e eeuw ontpopt als dé textielhoofdstad van Vlaanderen. Ook gedurende de 13e eeuw bleef die economische groei zich manifesteren in stadsuitbreiding, maar vanaf het midden van de eeuw vooral buiten het keurslijf van de omwalling, want de binnenstad bleek volgebouwd. Hierop ontstonden de buitenwijken met nieuwe parochiekerken. Er is binnen het plangebied dus een zekere verwachting naar bewoningssporen uit de volle middeleeuwen.

In 1383 vond het beleg van Ieper plaats, die een culminatiepunt vormde in een voor Ieper zeer gewelddadige 14^e eeuw. Deze belegering door de Engelsen en de Gentenaars (in het kader van de spanningen met Frankrijk) sloot een fase uit de Ieperse geschiedenis af. De schade aan de stad en de omgeving was enorm. De buitenwijken, die in 1303 nochtans met *uiterste vesten* waren omgeven, werden totaal verwoest. Omdat de heropbouw van deze wijken door de graaf van Vlaanderen, de Franse koning en het stedelijk patriciaat verboden werd, werden ca. 350 volders en ca. 800 wevers verplicht om zich binnen de stadsmuren te vestigen. Op die manier kon de productie van het laken efficiënter gecontroleerd worden en werd de productie van goedkoop laken onmogelijk gemaakt.

1.4.2.3 Archeologische indicatoren en cartografische bronnen

Op het plan van Guillaume Du Thielt is duidelijk te zien dat het plangebied zich precies ten noordoosten van de eerste stadsomwalling situeert. Deze oudste stadsgracht die dateert uit 1213-1214 werd gerealiseerd onder auspiciën van gravin Johanna van Constantinopel en Ferrand. Ze bestond uit een dubbele gracht met achterliggende aarden wal. Het terrein situeert zich binnen de zogenaamde buitenparochies van Ieper. Hoewel de kaart een indicatief karakter heeft is er gelet op deze ligging een verhoogde verwachting naar sporen van bewoning uit de volle middeleeuwen. Ter hoogte van het plangebied is duidelijk bebouwing waar te nemen. Op de kaart is nabij het plangebied tevens een invalsweg richting de stadskern weergegeven. Bij het beleg van Ieper (1383) werden de buitenparochies met de grond gelijk gemaakt.

Figuur 20: Projectgebied weergegeven op het plan van Guillaume Du Thielt, 1383 (Bron: Stadsarchief Ieper).

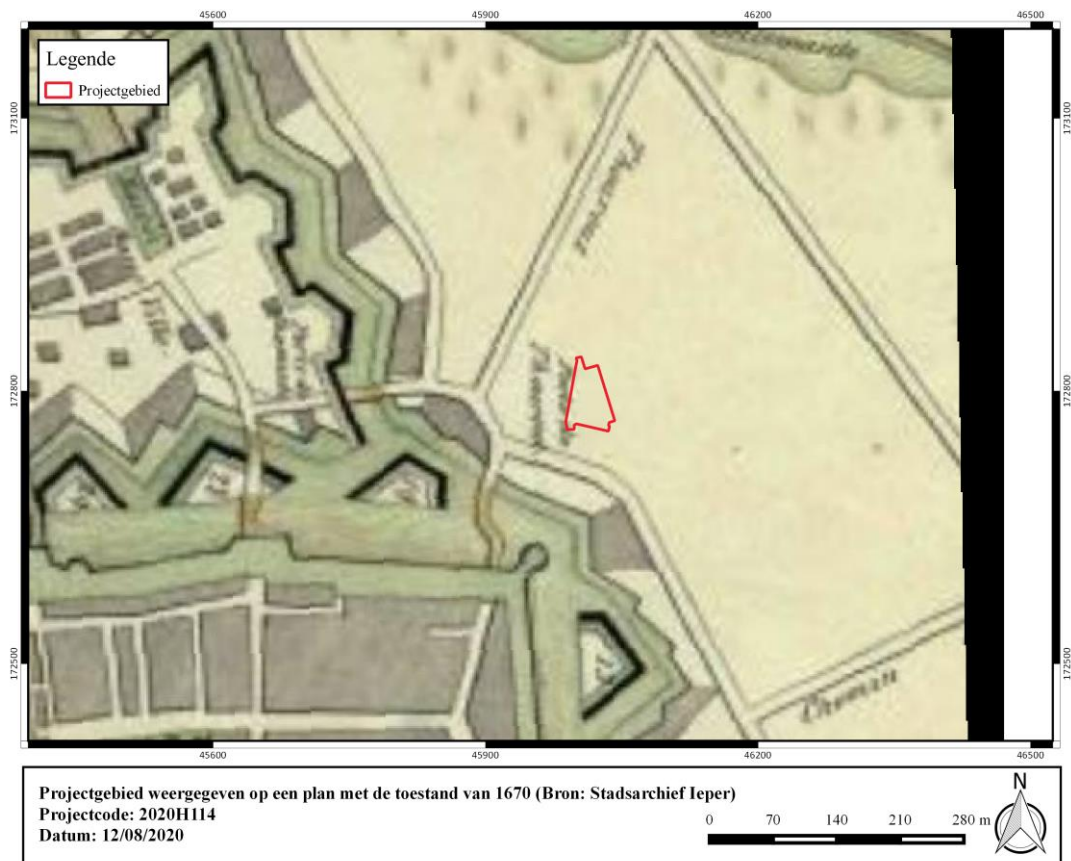
De Spanjaarden bouwden in 1578 een groot aantal ravelijnen buiten de stadsmuren en anno 1670 was de vesting Ieper al aanzienlijk uitgebouwd. Het plangebied situeert zich buiten de Spaanse versterking.

In 1678, tijdens één van zijn vele oorlogen, belegerde en veroverde Lodewijk XIV de stad. Meteen ging de Franse ingenieur, Sébastien Le Prestre de Vauban, aan het werk en ontwierp voor Ieper een vernieuwde versterking volgens het moderne gebastioneerde systeem.

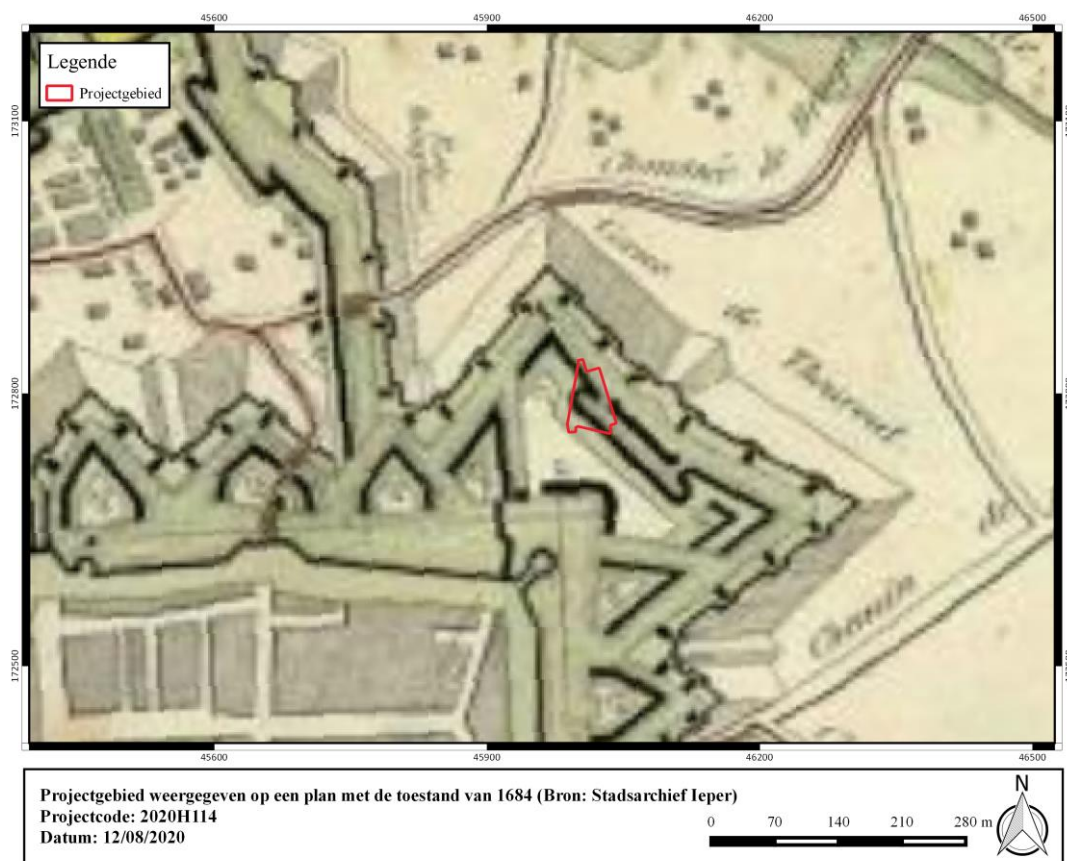
Om de stad Ieper te versterken werkte Vauban drie projecten uit, enkel de eerste twee werden uitgevoerd. Het eerste project behelsde het behoud van de bestaande, hoofdzakelijk Bourgondische omwalling zoals die door de Spanjaarden werd achtergelaten; Langs de buitenkant voorzag hij drie hoornwerken, twee contregardes en een ruim aantal lunetten.

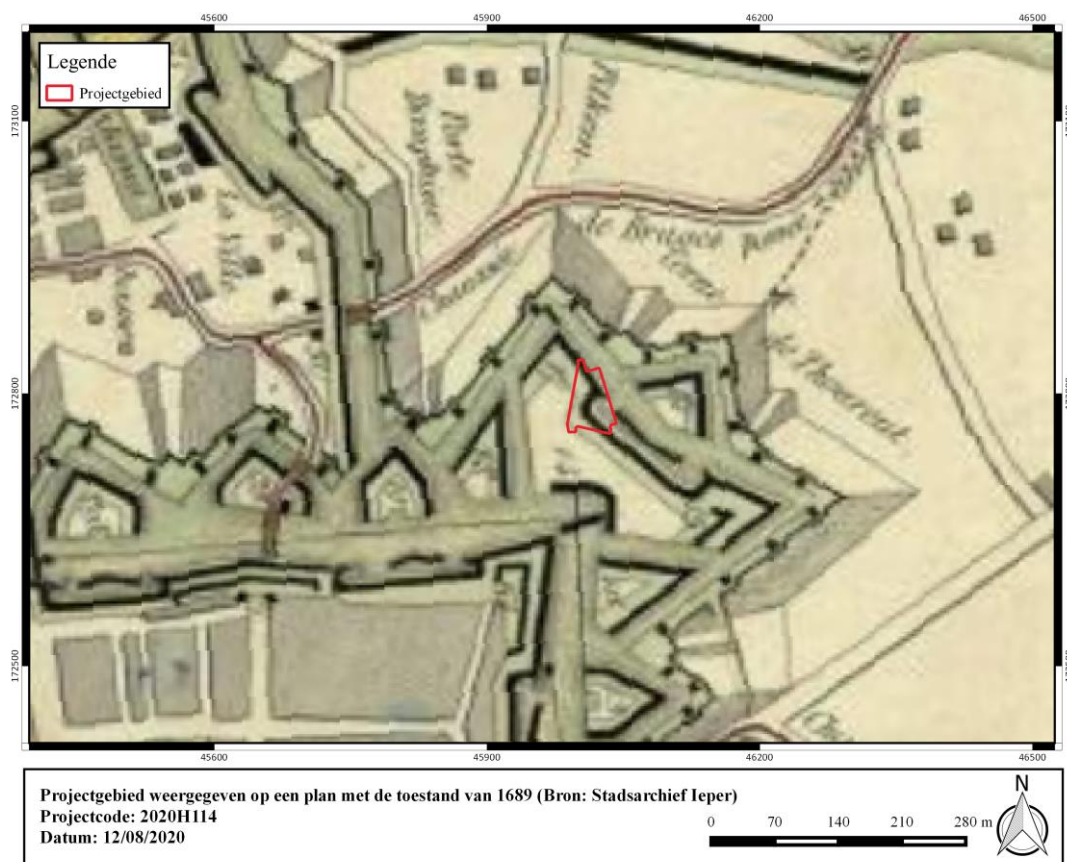
Rondom het geheel werd een bedekte weg met traversen en glacis aangelegd. In 1684 was eht eerste project voltooid. Na het eerste project van Vauban situeert het plangebied zich ter hoogte van het Hoornwerk van Torhout, meer specifiek ter hoogte van een tenaille. Dit blijft het geval na het tweede project van Vauban.

Figuur 21: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1670 (Bron: Stadsarchief Ieper).

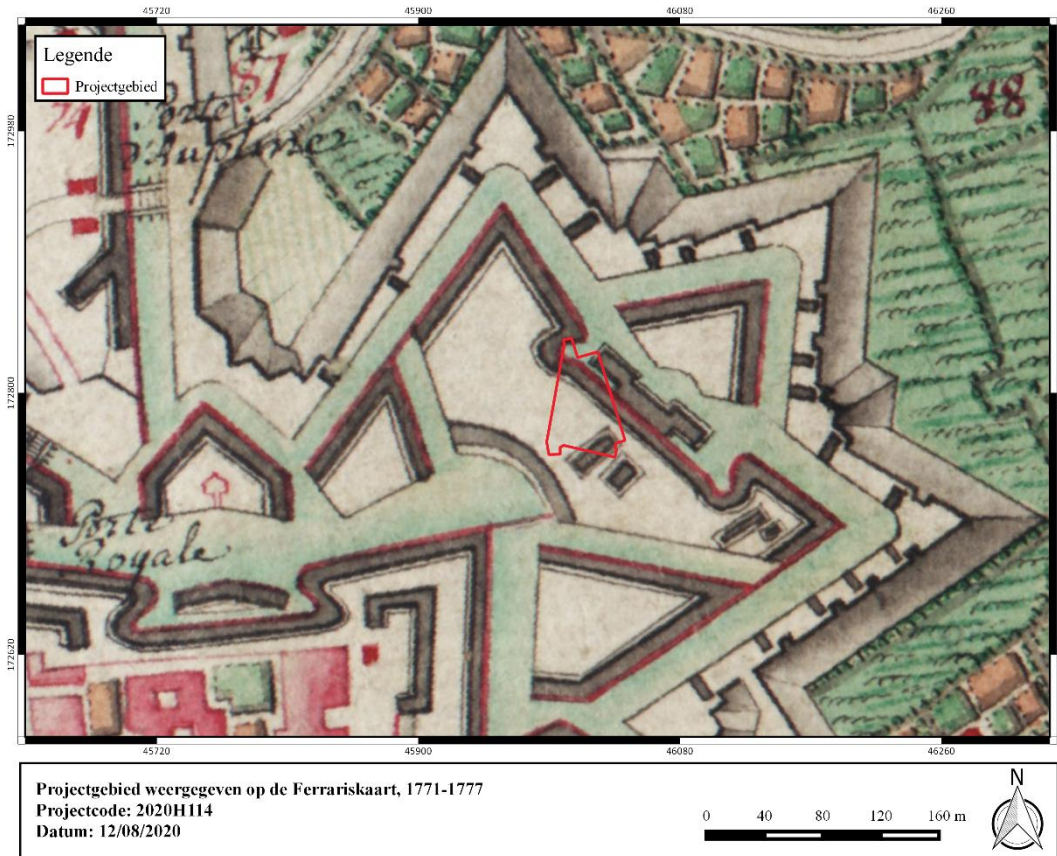

Figuur 22: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1684 (Bron: Stadsarchief Ieper).

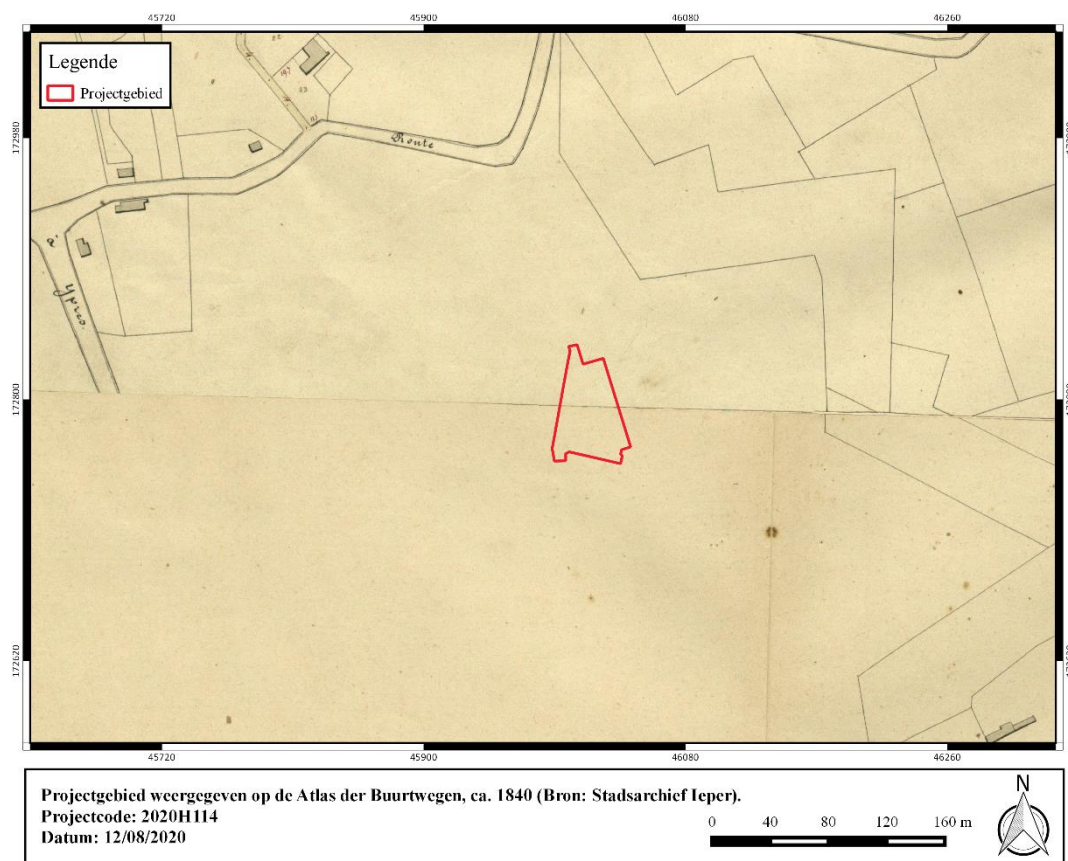
Figuur 23: Projectgebied weergegeven op een plan met de toestand van 1689 (Bron: Stadsarchief Ieper).

De Fransen bleven 34 jaar meester van de stad. In 1713, na lang onderhandelen, werd de stad Oostenrijks, maar met een speciaal statuut. Ieper maakte deel uit van de Barrièresteden die eventuele Franse agressies naar het noorden in toom moesten houden. Ieper behoorde bij de Oostenrijkse Nederlanden, het militaire gezag berustte bij de Nederlanders. Ook na de Franse bezetting ondergingen de Ieperse vestingen herhaaldelijk gedaantewisselingen. Opvallend is de toevoeging van een vooruitgeschoven versterkte positie tussen het hoornwerk ten noorden en ten westen van de stad. De Ferrariskaart lokaliseert het plangebied tevens ter hoogte van een tenaille. Het noordelijke terreindeel snijdt de omgevende gracht aan.

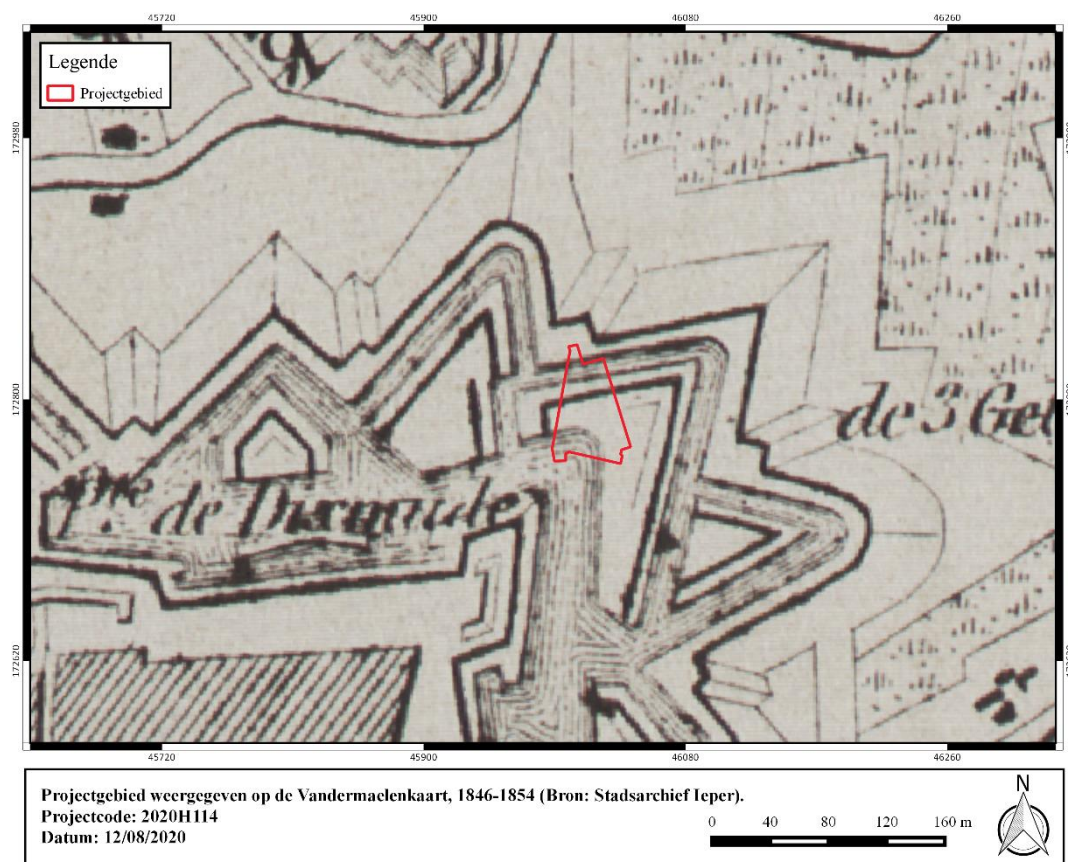

Figuur 24: Projectgebied weergegeven op de Ferrariskaart, 1771-1777 (Bron: Geopunt).

Omwille van de enorme kostprijs gaf Jozef II opdracht om de vesting te ontmantelen. Vanaf 1794 begon echter een nieuwe Franse overheersing die zou duren tot 1814. De nederlaag van Napoleon in Waterloo hertekende de kaart van Europa en Ieper werd na het verdrag van Wenen onderdeel van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Onder het Hollandse bewind kreeg Ieper weer een strategische rol. De versterkingen werden grondig hersteld en vernieuwd. De Hollanders bouwden met gele bakstenen, terwijl Vauban indertijd de lokale, roodbakkende klei gebruikte. Tot 1830 werd doorgewerkt om de vesting Ieper te herstellen. Op de Vandermaelenkaart is de toestand waar te nemen van de periode van de Hollandse versterking. Het plangebied valt samen met een demi-lune een contrescarpe, een gracht, een escarpe en een bedekte weg.

Figuur 25: Projectgebied weergegeven op de Atlas der Buurtwegen, ca. 1840 (Bron: Geopunt).

Figuur 26: Projectgebied weergegeven op de Vandermaelenkaart, 1846-1854 (Bron: Geopunt).

Gelet op de ligging van het plangebied nabij de frontlijn van WO I werd besloten een luchtfotografische studie te laten uitvoeren door Birger Stichelbaut (UGent) teneinde eventueel aanwezige WO I- sporen te lokaliseren en te waarderen. De WO I-studie is integraal toegevoegd als bijlage.

Na de Eerste Slag bij Ieper (19 oktober – 22 november 1914) slaat de bewegingsoorlog om in een patstelling in de loopgraven in de Westhoek. Het front komt in een wijde boog rondom Ieper – de Ieperboog of Ypres Salient – te liggen. Het projectgebied ligt in die periode op 4 tot 7,5 kilometer achter de Britse en Franse linies. Gezien de ligging ten opzichte van de frontlijn zijn er geen sporen te verwachten binnen het projectgebied. De vroegste luchtfotografische opname van het projectgebied dateert van 13 maart 1915. Op dit beeld zijn geen militaire sporen te herkennen wegens de kwaliteit en schaal van het beeld.

Op 22 april 1915 lanceren Duitse troepen vanuit hun voorste linies een aanval met chloorgas. De geallieerden worden door deze actie verrast en in de paniek ontstaat een gat in de linies. De Duitse troepen slagen erin om op sommige punten tot wel 4 kilometer ver door te storen in de noordelijke Ieperboog. De verwachte doorbraak door de Ieperboog is er niet gekomen. Het projectgebied bevindt zich aan het einde van de Tweede Slag om Ieper op circa 2,6 kilometer achter de Britse frontlijn bij Wieltje en Verlorenhoek.

Enkele uitzonderlijk vroege luchtfoto's genomen tijdens deze Tweede Slag tonen dat in de onmiddellijke omgeving van het projectgebied (net ten oosten ervan) een geallieerde stelling werd aangelegd om een eventuele Duitse doorbraak een halt toe te roepen. Een verbindingsloopgraaf raakt het projectgebied in het noorden net niet. Reeds zo vroeg zijn een tiental granaattrechters te herkennen binnen het projectgebied. Op de volgende beschikbare tijdsopname genomen in september 1916 is de situatie ongewijzigd qua structuren. Binnen het projectgebied is niets te herkennen van sporen. Het is enkel dik bezaaid met tientallen granaattrechters.

De volgende opname van 9 mei 1917 toont in het zuidelijke gedeelte van het projectgebied een heel fijne en slechts ondiep uitgegraven verbindingsloopgraaf die aansluiting maakt op de zwaar uitgebouwde achterliggende linie net ten oosten van het projectgebied. Ook in de noordelijke tip lijkt het projectgebied net een verbindingsloopgraaf te raken. Wegens mogelijke onnauwkeurigheden in de georeferentie als gevolg van het ontbreken van voldoende grondcontrolepunten in de omgeving kan de ligging van de loopgraaf enkele meters opschuiven en net buiten het projectgebied vallen.

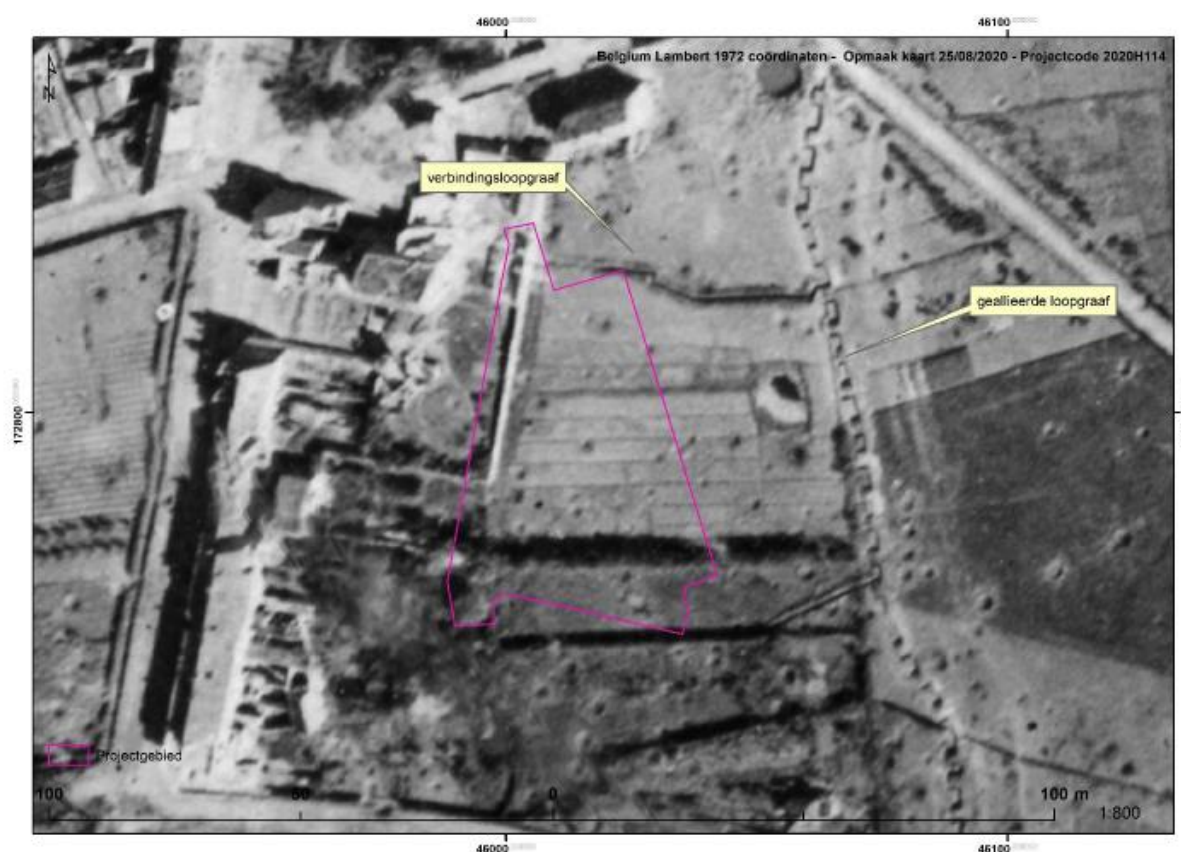
Op 31 juli 1917 startte de Derde Slag bij Ieper. Dit grootschalige offensief had als bedoeling om doorheen de patstelling van het Westelijke Front heen te breken en op te rukken naar de haven aan de Belgische kust waar de Duitsers hun onderzeebootbasissen hebben. Als gevolg van het offensief schuift de frontlijn steeds verder oostwaarts op tot uiteindelijk op 10 november 1917 het gefaalde offensief word stopgezet nadat Passendale is veroverd. Aan het einde van het offensief ligt het projectgebied voor een periode van enkele maanden op circa 6 kilometer achter de Britse frontlijn. Hierdoor verandert ook de functie van deze regio rondom het projectgebied van zone net achter het front tot logistiek achterland.

De vroegste sporen die met het Britse offensief in verband staan zijn terug te vinden op een Duitse kaart van 6 oktober 1917. Deze kaart toont binnen het projectgebied enerzijds een smalspoorlijn / spoorlijn die werd gebruikt voor de aanvoer van voorraden en troepen naar de frontlijn en anderzijds een communicatiekabel die naar enkele geschutopstellingen ten

noordoosten van het projectgebied leidde. Dit is zeer goed zichtbaar op een gedetailleerde Britse luchtfoto genomen op 29 januari 1918. Hierop zijn de spoorlijn en de kabel goed zichtbaar. Naast de kabel liep een duckboard track (pad met houten loopplanken) om eventuele herstellingen aan deze kabel te kunnen uitvoeren. Ook is er een tweede duckboard track te zien met een N-Z oriëntatie. Deze duckboard tracks hebben een zeer laag archeologisch potentieel.

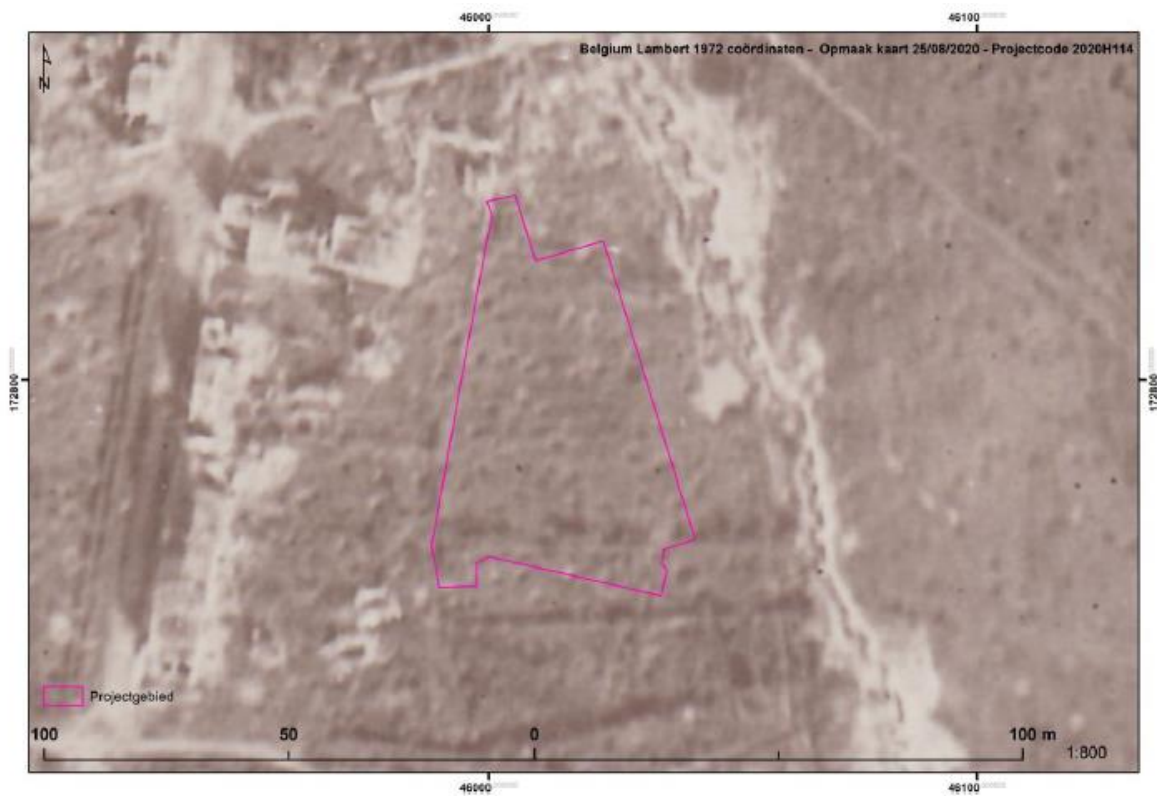
Door de Russische Revolutie en de ineenstorting van het Russische leger krijgt Duitsland eind 1917 maar met één front meer te maken. Als gevolg hiervan komen grote hoeveelheden troepen vrij en plannen de Duitsers nogmaals een offensief om de kanaalhavens aan de Noord-Franse kust te bereiken vooraleer verse Amerikaanse troepen aan het Westelijke Front ingezet kunnen worden. Op 9 april begint in Vlaanderen Operatie Georgette onder leiding van Ludendorff. Vanaf 12 april trekken de Britten een groot deel van hun troepen terug uit de volledige Ieperboog en houden ze slechts enkele voorposten bezet. Op 25 en 26 april wordt zwaar gevochten om de Kemmelberg in het zuiden van de Ieperboog. Het offensief loopt echter opnieuw vast, in minder dan een maand tijd wordt volledig het terrein vrijgegeven dat veroverd werd tijdens de Derde Slag bij Ieper.

Na dit Duitse voorjaarsoffensief komt de frontlijn opnieuw vast te liggen op circa 2 kilometer ten oosten van het projectgebied. Binnen het projectgebied zijn er echter tot aan het einde van de oorlog geen nieuwe sporen waar te nemen op luchtfoto's of loopgravenkaarten.

Figuur 27: Duitse luchtfoto 28 april 1915 (Bron: IFFM).

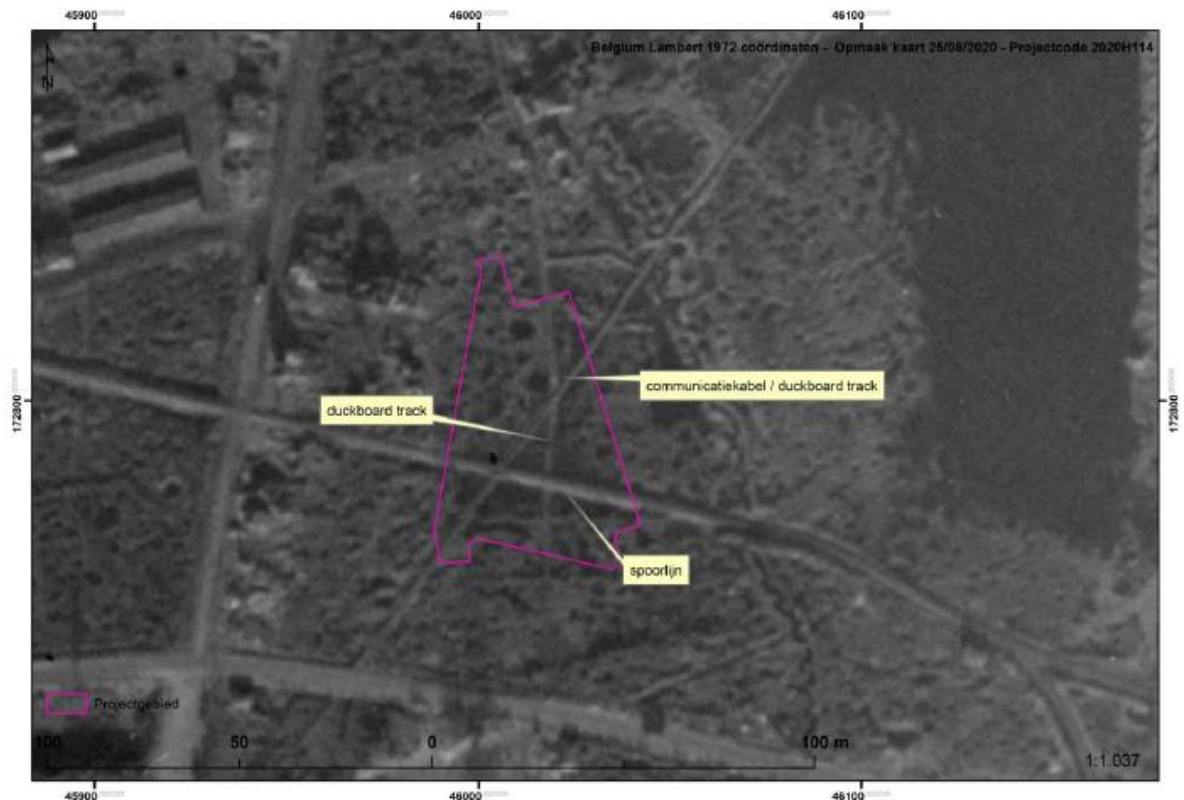

Figuur 28: Britse luchtfoto 26 september 1916 (Bron: AWM).

Figuur 29: Britse luchtfoto 9 mei 1917 (Bron: IWM).

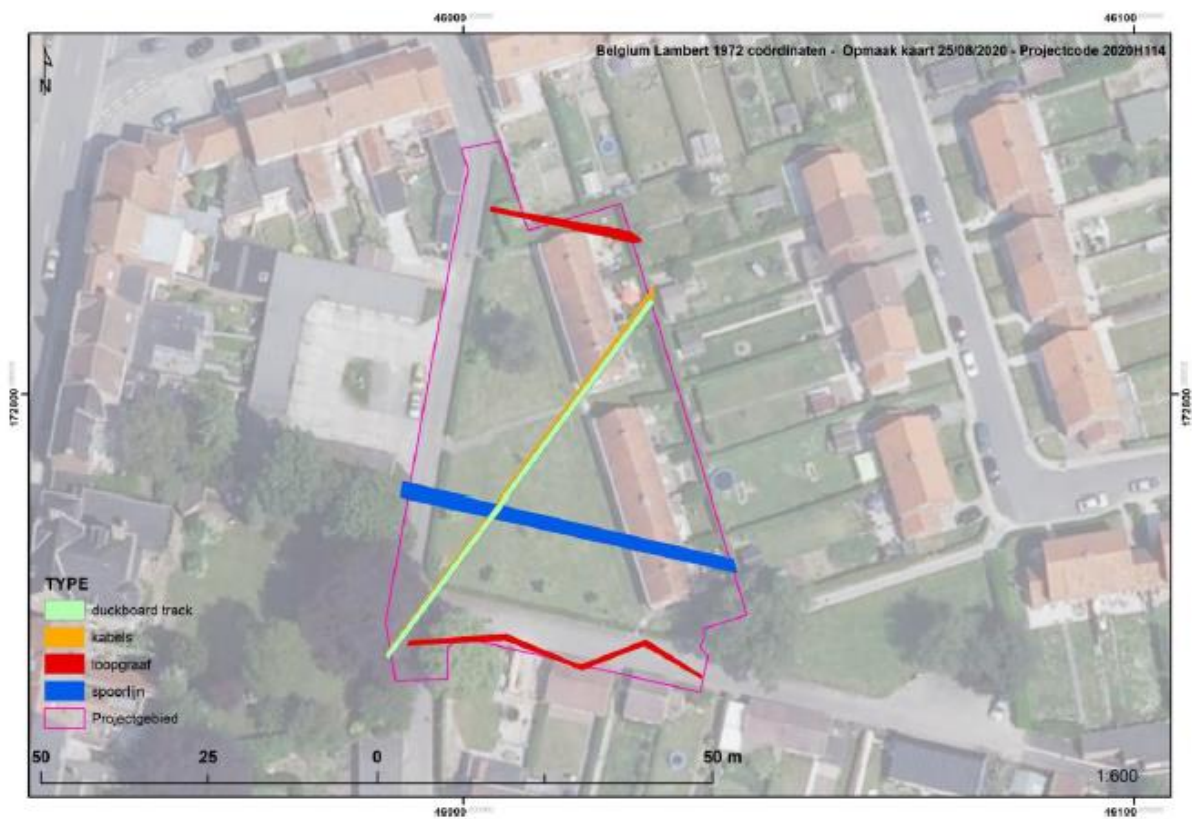
Figuur 30: Britse luchtfoto 29 januari 1918 (Bron: IWM).

Algemeen kan gesteld worden dat op basis van deze desktopstudie het potentieel wat betreft WO1 relictten aan de lage kant is. De meest voorkomende sporen zijn een smalspoorlijn en een ingegraven kabel. Binnen of grenzend aan het projectgebied zijn er twee loopgraven waargenomen. Doordat deze zich volledig aan de randen van het projectgebied bevinden bestaat de mogelijkheid dat ze net wel of net niet aangetroffen kunnen worden. Bovendien zijn deze verbindingloopgraven eerder ondiep uitgebouwd.

Op basis van deze desktopstudie kunnen de volgende aandachtspunten worden geformuleerd:

- Britse smalspoorlijn en ingegraven kabel uit periode kort na de Derde Slag om Ieper
- Britse verbindingloopgraven aan de noordelijke en zuidelijke grens van het projectgebied
- Op basis van de op luchtfoto zichtbare vernielingen en hoge densiteit aan granaattrechters is er tevens niet ontplofte oorlogsmunitie te verwachten.

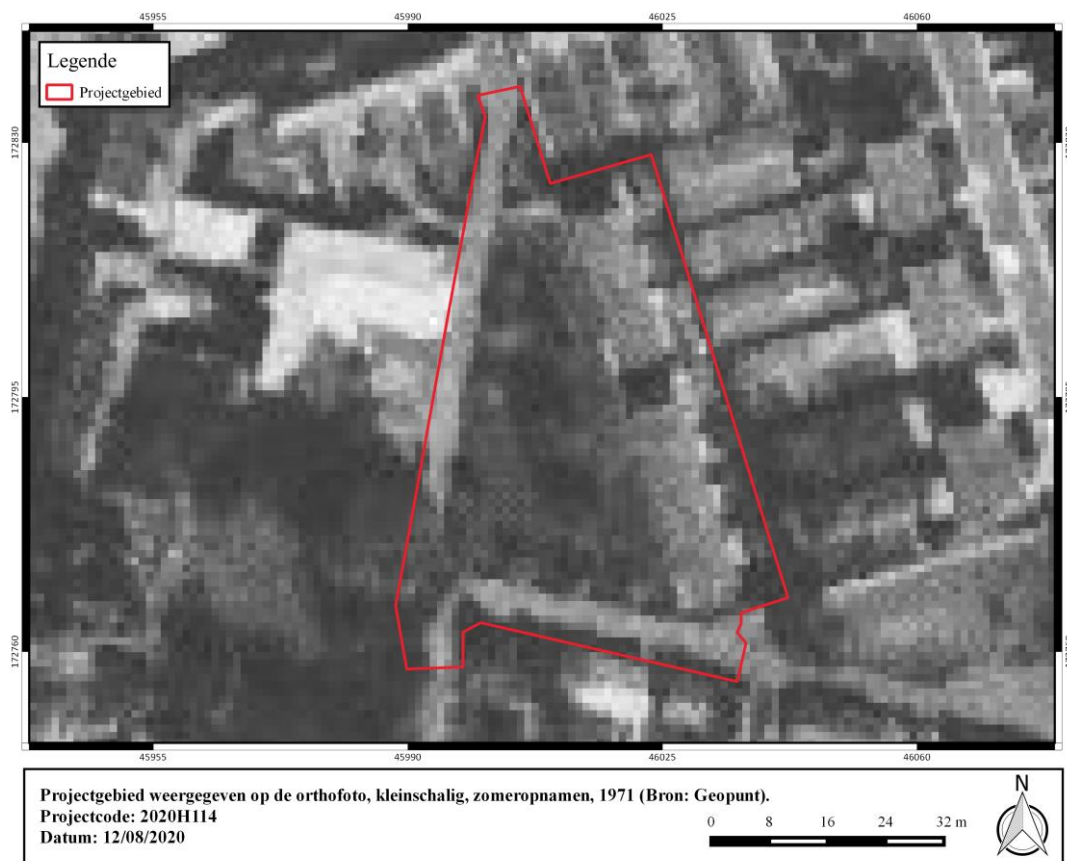

Figuur 31: Kartering WO I-sporen op basis van historische luchtfoto's (bron: Stichelbaut, B. 2020: p.14).

1.4.2.4 Huidige gebruik en verstoringen

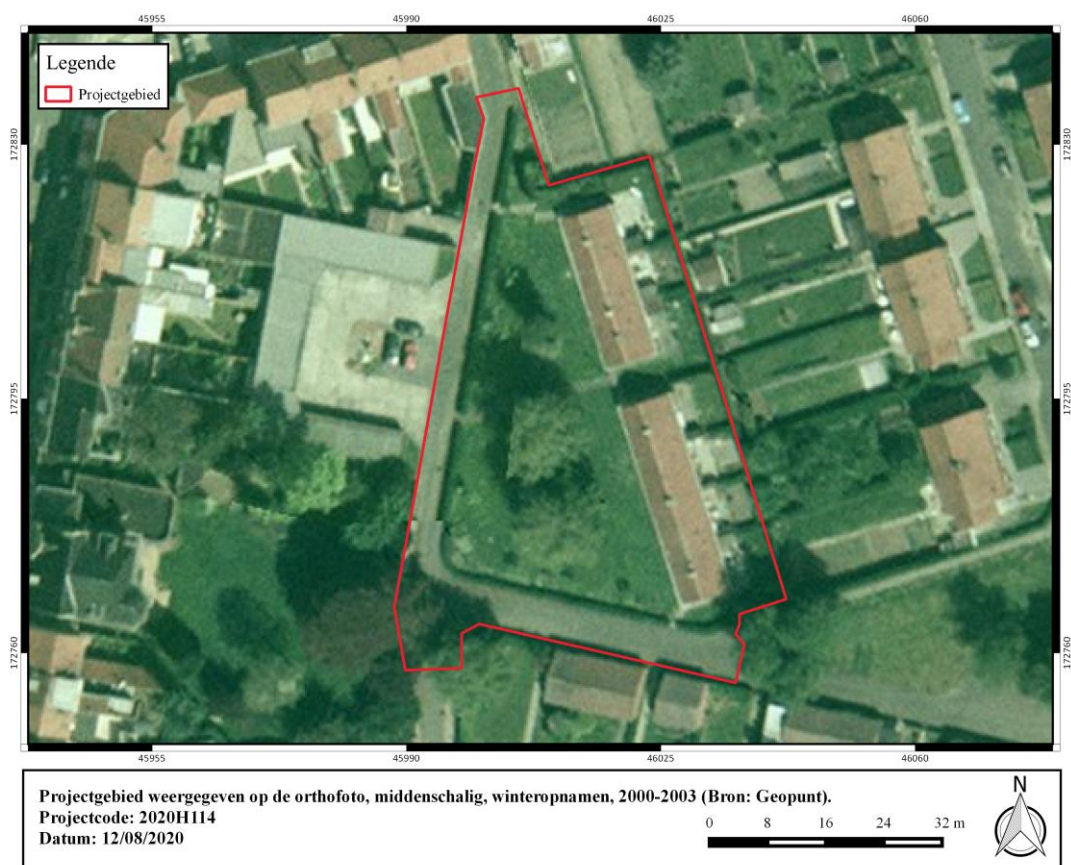
De orthofotosequentie geeft een beperkte evolutie weer in het bodemgebruik binnen de contour van het plangebied gedurende de laatste decennia. Reeds op de oudste luchtopname is de huidige toestand waar te nemen. Op heden is ca. 370 m² van het terrein bebouwd. Deze bebouwing neemt de vorm aan van twee woonblokken die plaats bieden aan in totaal 7 eengezinswoningen. Aan de oostzijde van de woningen is een tuin aanwezig. Het westelijk terreindeel bestaat uit grasland met verspreide vegetatie. Een paadje verbindt de woonentiteiten met de straat Rustenhove. Ca 652 m² van het plangebied valt samen met bestaande wegenis.

Figuur 32: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1971 (Bron: Geopunt).

Figuur 33: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, kleinschalig, zomeropnamen, 1979-1990 (Bron: Geopunt).

Figuur 34: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2000-2003 (Bron: Geopunt).

Figuur 35: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2008-2011 (Bron: Geopunt).

Figuur 36: Projectgebied weergegeven op de orthofoto, middenschallig, winteropnamen, 2019 (Bron: Geopunt).

1.5 Synthese

De opdrachtgever plant de realisatie van een nieuwbouwproject in de wijk Rustenhove te Ieper. Het onderzoeksgebied is ca. 2765 m² groot. Tegen de oostelijke grens van het terrein bevindt zich bebouwing over een oppervlakte van ca. 370 m², tegen de westelijke en zuidelijke rand van het perceel loopt een wegnis die een oppervlakte van ca. 652 m² beslaat. Deze bestaande bebouwing en verharding worden gesloopt in het kader van de geplande ontwikkeling.

De traditionele landschappenkaart situeert Ieper in de zandleemstreek. De stad Ieper is ontstaan langs het alluvium van de Ieperlee, die afwatert richting de IJzer. Het onderzoeksgebied bevindt zich op de oostelijke rand van dit alluvium. Circa 1 km ten noorden van het terrein stroomt de Bellewaerdebeek. De Quarairgeologische kaart geeft aan dat de top van de sequentie bestaat uit eolische afzettingen van laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen die rusten op de Tertiaire sokkel. Vanwege de aanwezige bebouwing en verharding geeft de bodemkaart geen informatie weer met betrekking tot bodemopbouw of bewaringscondities.

Uit de cartografische bronnen kan afgeleid worden dat het onderzoeksgebied zich niet binnen die historische kern van Ieper bevindt. Het terrein situeert zich net ten noordoosten van de oorspronkelijke omwalling, binnen de buitenparochies die worden omsloten door de ‘Ueterste Veste’. Deze buitenwijken en bijhorende omwalling worden tijdens het beleg van Ieper in 1384 grotendeels vernield. Het patriarchaat zag hierin de kans schoon om de lakennijverheid te centraliseren en meer controle te verwerven over de productiemiddelen waardoor de buitenwijken werden opgegeven en nooit herbouwd. Er kan niet uitgesloten worden dat zich nog resten van bewoning of andere activiteiten in deze opgegeven buitenparochies zijn bewaard in de ondergrond. Dit is ook te zien op 17^e- en 18^e-eeuwse bronnen waarbij te zien is hoe het onderzoeksgebied stelselmatig wordt ingenomen door de stadsversterkingen. Ook op het 19^e-eeuwse kaartmateriaal is te zien hoe het onderzoeksgebied wordt ingenomen door de stadsversterkingen. De impact van deze verschillende constructiefasen op het bodemarchief is vooralsnog ongekend. Tijdens de Eerste Wereldoorlog komt de frontlinie op enige afstand ten oosten van de stad te liggen en vormt ze het sluitstuk van de Britse verdedigingsoorlog. Gedurende het 4 jaar durende conflict wordt de stad herleidt tot een puinhoop. Op een loopgravenkaart van op het einde van de oorlog is te zien dat zich net ten oosten van het terrein een noordwest-zuidoost gerichte loopgraaf bevindt met regelmatige, vierkante traversen. Teneinde een gedegen inschatting te kunnen maken inzake de aanwezigheid van WOI-relicten werd een studie opgemaakt met behulp van loopgravenkaarten en gerespecteerde luchtfoto's. Hierbij werden verschillende structuren zoals verbindingsloopgraven en een smalspoor gekarteerd, evenals een duckboardtrack met een noordoost-zuidwest oriëntatie. Daarnaast dient ter hoogte van het onderzoeksgebied eveneens rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van niet-ontpofte geschutsmunitie. Op de orthofotosequentie van de voorbije decennia kan weinig tot geen evolutie opgemerkt worden. De huidige toestand is reeds op het oudste luchtbeeld grotendeels herkenbaar.

Onderzoek in de nabije omgeving bracht in hoofdzaak resten van de middeleeuwse binnenstad aan het licht. De gekende waarnemingen in nabijheid van het onderzoeksgebied betreffen voornamelijk resten van bewoning en artisanale activiteiten. Ook zijn bij verschillende onderzoeken restanten van de verschillende fasen van de Ieperse verdedigingswerken in kaart gebracht. Naast deze relicten die in verband gebracht kunnen worden met leven en werken in het middeleeuwse Ieper zijn bij onderzoek ook defensieve en logistieke structuren uit de Eerste Wereldoorlog onderzocht.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. De verwachting bestaat uit resten van middeleeuwse bewoning,

de vroegmoderne stadsversterkingen en relictten uit WOI. Vanwege de verschillende constructiefasen in de stadsversterkingen wordt de kans zeer klein geacht dat verder onderzoek in functie van artefactensites nog kan leiden tot enige kenniswinst. In de eerste plaats dient een landschappelijk bodemonderzoek de bodemopbouw en bewaringscondities te evalueren. Mogelijk is het terrein dermate vergraven dat verder archeologisch onderzoek niet langer kan leiden tot wezenlijke kenniswinst. Mocht dit niet het geval blijken dan is een proefsleuvenonderzoek de meest geschikte onderzoeksmethode om eventueel aanwezige grondvaste resten in kaart te brengen.

2 Bibliografie

Agentschap Onroerend Erfgoed 2020

AGIV

DEWILDE M. 2015, Vondstmelding in de Diksmuidestraat in Ieper, (Ieper, Prov. West-Vlaanderen), Onderzoeksrapporten Agentschap Onroerend Erfgoed, 20.

DOV Vlaanderen

Geoportaal

Geopunt

CORNILLIE J., *Ieper door de eeuwen heen*, Ieper, 1950.

MUS O. 1997, *Het Beleg van Ieper in 1383. De vernietiging van de buitenwijken en integratie van de bewoners van deze wijken in de binnenstad*, in: *Gidsenkroniek Westland*, 35-1, 19-37.

MUS O. 1998, *L'évolution de la ville d'Ypres depuis l'origine jusqu'à 1400*, in: DEWILDE M., ERVYNCK A. & WIELEMANS A. (eds.), *Ypres and the Medieval Cloth Industry in Flanders. Archaeological and Historical Contributions*, 43-56.

MUS O. 2010, *De Geschiedenis van de Middeleeuwse grootstad Ieper: Van Karolingische villa tot de destructie in 1914*, 92 p.

Stadsarchief Ieper. 2007. Vauban en de Ieperse vestingen, 60 p.

Stichelbaut, B. 2020. CHAL-Rapport 119 – Ieper Rustenhove, Universiteit Gent, 16 p.

TERMOTE J. 1990, Het stadsarcheologisch onderzoek te Ieper in 1988-1989, in: *Westvlaamse archaeologica*, jg. 6, afl. 3, pp. 65-78.

VAN RANST, E. & SYS, C. 2000. *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen*. Universiteit Gent.